

Psikolojik Danışman Adaylarının, Yüz İfadelerindeki Duyguları Tanıma Becerileri*

Psychological Counselor Candidates Abilities of Recognizing Emotions in Facial Expressions

Ahmet METİN**, Türkan DOĞAN***

• *Geliş Tarihi:* 04.12.2018 • *Kabul Tarihi:* 17.07.2019 • *Yayın Tarihi:* 25.07.2019

Kaynakça Bilgisi: Metin, A., & Doğan, T. (2019). Psikolojik danışman adaylarının, yüz ifadelerindeki duyguları tanıma becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Advance online publication. doi: 10.16986/HUJE.2019053944

Citation Information: Metin, A., & Doğan, T. (2019). Psychological counselor candidates abilities of recognizing emotions in facial expressions. *Hacettepe University Journal of Education*. Advance online publication. doi: 10.16986/HUJE.2019053944

ÖZ: Duygular, sosyal yaşamda önemli bir role sahiptir. Duygular ilk olarak yüzde ortaya çıkmaktadır ve yüz bölgesi, duyguların tanınmasına aracılık etmektedir. Bu çalışmada psikolojik danışman adaylarının, yüz ifadelerindeki duyguları tanıma becerilerinin; cinsiyet, sınıf düzeyi, yaşamının büyük bölümünü geçirdiği yerleşim yeri, beş faktör kişilik özellikleri ve bilişsel duygu düzenleme stratejilerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın katılımcıları 235 psikolojik danışman adayından oluşmaktadır. Verilerin toplanmasında; Kişisel Bilgi Formu, JACFEE fotoğraf seti, Beş Büyük Kişilik Faktör Envanteri ve Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği'nden yararlanılmıştır. Verilerin analizi için; açıklayıcı istatistikler, t testi, çok değişkenli varyans analizi ve çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. Araştırma sonuçları, katılımcıların yüz ifadelerindeki duyguları tanıma becerilerinde cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bir fark olmadığını ancak sınıf düzeyi, yaşamlarının büyük bir bölümünü geçirdiği yerleşim yeri ve anne eğitim durumu açısından anlamlı düzeyde bir farkın olduğunu göstermiştir. Ayrıca beş faktör kişilik özellikleri alt boyutlarından duygusal dengesizlik ile tikslenme ifadesi arasında bir ilişki olduğu ve bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutlarından kendini suçlama, pozitif tekrar odaklanma ve pozitif tekrar gözden geçirme ile nötr ifade; diğerlerini suçlama ile aşağılama ifadesi arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar, yüz ifadelerindeki duyguları tanıma ile benzer araştırmalar bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Psikolojik danışman adayı, yüz ifadeleri, duyguları tanıma, kişilik, bilişsel duygu düzenleme.

ABSTRACT: Emotions play an important role in social life. Emotions first appear on the face and facial region mediates recognition of emotions. In this study, the counselor candidates' ability to recognize emotions in facial expressions; gender, class level, the place where spent most of life, five-factor personality traits and cognitive emotion regulation strategies. The participants of the study consisted of 235 counselor candidates. In gathering the data; Personal Information Form, JACFEE photo set, Big Five Inventory, and Cognitive Emotion Regulation Questionnaire. In the analysis of the data; descriptive statistics, t-test, multivariate analysis of variance and multiple regression analysis were performed. The results of the study showed that there was no statistically significant difference in terms of emotions in the facial expressions of the participants according to gender, but there was a significant difference in the class level and the place where spent most of life. In addition, the neuroticism from the subscales of five factors personality traits were correlated between disgust expression, and self-blame, positive refocusing, and positive reappraisal from the subscales of cognitive emotion regulation strategies were correlated between neutral expression; while blaming others were correlated between contempt expression. These results were discussed in the context of similar investigations of the recognition of emotions in facial expressions.

* Bu çalışma, yüksek lisans tezinden türetilmiştir. Ayrıca 25-27 Ekim 2018 tarihinde düzenlenen 20. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Arş. Gör., Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık A.B.D., Kayseri-TÜRKİYE. e-posta: ametin@erciyes.edu.tr (ORCID: 0000-0001-6519-2523)

*** Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık A.B.D., Ankara-TÜRKİYE. e-posta: dogant@hacettepe.edu.tr (ORCID: 0000-0002-5976-7666)

Keywords: Counselor candidates, facial expression, emotions recognition, personality cognitive emotion regulation.

1. GİRİŞ

Birçok psikolojik danışma kuruluşunun tanımladığı psikolojik danışma kavramının ortak tanımına göre profesyonel psikolojik danışma; “zihinsel sağlık, sağlıklı yaşam, eğitim ve kariyer hedeflerini gerçekleştirmek için çeşitli bireyleri, aileleri ve grupları güçlendiren profesyonel bir ilişkidir” (American Counseling Association/Amerikan Psikolojik Danışma Derneği [ACA], 2017). Bu ilişkiyi sürdüren profesyonelle ise psikolojik danışman adı verilmektedir. Psikolojik danışmanların söz konusu profesyonel ilişkiyi kurabilmesi için gereken danışma becerileri bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını Egan (2013); etkin dinleme, danışanın işlevsiz düşünceleriyle yüzleştirme, cesaretlendirme, danışan ile amaç oluşturma, gibi sözel beceriler olarak sıralamasının yanı sıra danışanın beden duruşu, yüz ifadeleri gibi sözel olmayan ifadelere de odaklanması gerektiğini ifade etmektedir.

Sözsüz ifadelerin iletişimdeki önemi yıllardır bilinmektedir. Alanyazında bu ifadelerin (beden duruşu, yüz ifadeleri gibi) psikolojik danışmadaki/psikoterapideki ilişkisiyle de ilgili çalışmalar bulunmaktadır (Domico, 2011; Duncan, 1969; Ekman ve Freisen, 1968; Foley ve Gentile, 2010; Machado, Beutler ve Greenberg, 1999; Sutter, 2010). Bu çalışmalarla psikolojik danışma/psikoterapi sürecinde danışanın sözsüz ifadeleri incelenmiştir. Bu ifadelerin psikolojik danışman tarafından tanıma düzeyi ve psikolojik danışma sürecine olan katkıları tartışılmıştır. Yüzdeki duygu ifadelerinin duygular hakkında doğrudan bilgi edinmemizi sağlaması, yapılan bu çalışmaların önemini vurgulamaktadır.

Duygular, sosyal yaşamda önemli bir yer edinmektedir ve duyguların özellikleri, oluşması, tanınmasını etkileyen çevresel faktörler (arkadaş ortamı, kültürel bağlam, araştırmanın yapıldığı ortam) gibi birçok konuda çalışma bulunmaktadır (Babchuk, Hames ve Thompson, 1985; Banziger, Grandjean ve Scherer, 2009; Barrett, Lewis ve Haviland – Jones, 2016; Ekman, 1999; Hampson, van Anders ve Mullin, 2006; Hess, Blairy ve Kleck, 1997; Izard, 1977; Keltner ve Ekman, 2003; Plutchik, Kellerman ve Conte, 1979; Russell ve Fernandez – Dols, 1997; Tomkins, 1962; Yan, Andrews ve Young, 2016; Zhang, Parmley, Wan ve Cavanagh, 2015). Alanyazın incelendiğinde duygunun çeşitli tanımları bulunmaktadır. Greenberg (2015) duyguyu, düşünceden oldukça farklı olan bir beyin olgusu olarak tanımlamıştır. Ayrıca duygunun fizyolojik ve nörokimyasal temellerinin olduğunu da ileri sürmektedir. Buna ek olarak duyguyu, beyin içerisinde beden vasıtasıyla konuşan özgün bir dil olarak yorumlamaktadır (s. 37). Izard (1977) duyguyu nörofiziksel, davranışsal ve öznellikten oluşan bileşenler olarak tanımlamasına ek olarak duyguları genel kişilik sisteminin büyük bir alt sistemi olarak konumlandırmaktadır (Izard, 1994). Ayrıca Izard (2010) duyguların en yaygın özelliklerini nöral dolaşım, tepki sistemleri ve biliş ve eylemi organize eden ve güdüleyen hissiyat süreci olarak sıralamaktadır. Öte yandan Ekman ve Cordaro (2011) duyguyu “evrensel paylaşımlara, kültüre ve bireye özgü olaylara verilen ve ayırt edici özellikleri olan otomatik tepkiler” olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma ek olarak, bir duygunun ötekinden farklı olduğunu, herhangi bir duygulanım durumunun da diğerinden farklı olduğunu ifade etmektedirler. Matsumoto ve Hwang (2013) ise duyguyu “refahımız için ehemmiyeti olan ve zor bir durumda hızlı eylem gerektiren olaylara, kısa süreli biyopsikososyal tepkiler” olarak tanımlamaktadır (s.17). Bütün bunlardan hareketle duygu; nörolojik ve biyolojik temeli olan, birbirlerinden kendilerine özgü belirtileri aracılığıyla ayrılan, evrensel paylaşımlara, kültüre ve bireye yönelik tepkiler olduğu söylenebilir. Duyguların tespitine yönelik çalışmalar incelendiğinde duyguların, ilk olarak yüzde belirdiği ifade edilmektedir (Ekman ve Friesen, 2003). Dolayısıyla yüzün duygunun tanınmasında doğrudan rol aldığı söylenebilir. Yüz ifadeleri karmaşık bir olgudur ve sadece duygulara aracılık etmez aynı zamanda bilişsel, fizyolojik, iletişim belirtileri gibi birçok unsuru da içerisinde barındırır (Matsumoto ve Ekman, 2008). Bir başka ifadeyle yüz ifadeleri çeşitli işlevleri kapsayacak şekilde kullanılabilir. Konuşma sırasında insanların

yüzlerinde, içinde buldukları durumu yansıtıcı ifadeler belirebilir. Kişi meraklı olduğunda kaşlarını kaldırabilir veya kısık sesle konuşurken kaşlarını indirebilir. Kurulan diyaloglar sırasında yüz ve ses tonu aracılığıyla konuşmanın bittiğine işaret edilebilir ya da konuşma sırasının değişmesi gerektiği aktarılabilir. Karşı tarafa verilen sembolik jest ve mimikler sözel içerikten uzak olsa da hangi anlamı taşıdığı açıktır. Şüpheli bir bakışta alt dudak yukarıya doğru hareket ettirilir ve üst dudak da yapışık olacak şekilde yükselir. Bu durumda simgesel olarak bir anlatım sözel ifadenin önüne geçebilir. Odaklanma veya kafa karışıklığı gibi bilişsel süreçlerde kaşların çatılması ve dudakların büzülmesine benzer yüz ifadeleri bu durumu yansıtacak biçimde belirir. Yüzde bulunan 40'ın üstündeki kas sadece duyguların belirmesinde ve karşı tarafa aktarılmasında değil aynı zamanda günlük yaşantının ayrılmaz bir parçası olan konuşma, yeme ve telaffuzu şekillendirmede de kullanılmaktadır.

Görüldüğü üzere yüz ifadelerinin oluşmasını sağlayan fizyolojik, bilişsel ve duygusal birtakım etkenler bulunmaktadır ancak alanyazın incelendiğinde yüz ifadelerine yönelik yapılan araştırmaların genellikle duygularla ilişki olduğu görülmektedir. Ekman ve Friesen (2003) duyguların görülmesini sağlayan yüz bölgesine odaklanmaktadırlar ve yüz bölgesinin, duyguları tanımadaki öneminden söz etmektedirler. Ayrıca yüz bölgesi, duyguların görüldüğü ilk yer olması yönünden önemliken; duyguların bedendeki belirtileri yüz bölgesine nazaran ikinci planda kaldığını öne sürmektedirler ve bunun sebebi olarak beden, bireyin duygularla başa çıkma şeklini gösterdiğini belirtmektedirler. Bir başka deyişle duygular hakkında en doğru bilgiyi yüz bölgesi vermekte; beden ise duygular oluşuktan sonra kişinin duygularla nasıl baş ettiğini göstermektedir. Örneğin kişi öfkeliğinde ellerini sıkabilir. Bu durum doğrudan öfke duygusunu değil öfke duygusuyla nasıl baş ettiğini göstermektedir. Öfke hakkında en doğru bilgi ise kişinin yüz ifadesinde oluşan değişikliklerdir.

Yüz ifadelerinde görülen ifadeler doğuştan ve evrenselidir. Aşağıda yüz ifadelerinin evrenselliği konusu ayrı bir başlık olarak verilmiştir. Bu konunun girişte ayrı bir başlık olarak verilmesinin gerekçesi bu araştırmada kullanılan Yüz İfadeleri Ölçeği'nden (JACFEE) kaynaklanmaktadır. Nitekim evrensel olan bir ifadenin Türk kültürüne uygunluğunun test edilmesi şartı aranmamaktadır. Daha açık bir ifade ile bu fotoğraf setindeki duygu ifadeleri evrensel olduğundan, bu ölçeğin uyarlaması gerekmemektedir. Bu nedenle bu konunun ayrı bir başlık olarak verilmesinin yararlı ve açıklayıcı olacağı düşünülmektedir.

1.1. Yüz İfadelerinde Görülen Duyguların Evrenselliği

Yüz ifadelerinde beliren duyguların doğuştan olması ve evrensel kabul edilmesi, doğuştanlık ve evrensellik konuları üzerine yapılan birçok araştırma neticesinde oluşmuştur. Darwin (1872/1998) ile yüz ifadelerinde beliren duyguların evrensel olduğu fikri ilk kez öne sürülmüştür. Darwin, ırk veya kültüre bakılmaksızın tüm insanların bazı duyguları yüz ifadeleriyle benzer bir şekilde ifade etme yeteneğine sahip olduklarını belirtmesinin yanı sıra duyguların insan güdüsünün temelini oluşturduğu ve duygunun belirdiği kısmın yüz bölgesi olduğunu ileri sürmüştür. Ancak uzun yıllar psikolojide yüz ifadelerine yönelik bakış açısı kültüre özgü olarak kabul edilmiştir (Akt., Matsumoto ve Ekman, 2008). Bu görüşün Tomkins (1962) ile birlikte yeniden ele alındığı ve yüz ifadelerinin evrensel olup olmadığının tekrar araştırıldığı görülmektedir. Tomkins, yüz ifadelerinde beliren duyguların evrensel olduğu görüşünü desteklemektedir.

Evrensellik hipotezini destekleyen ilk araştırmanın Ekman Sorenson ve Friesen (1969) tarafından yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmada Ekman ve arkadaşları, farklı kültüre mensup katılımcılara birçok farklı yüz ifadeleri resimleri göstererek katılımcılardan yüzde hangi duygunun oluştuğunu değerlendirmelerini istemişlerdir. Eğer duygusal ifadeler evrensel ise yüz ifadelerini değerlendirme sonuçları büyük oranda benzerlik gösterecek; eğer ki duygusal ifadeler kültüre özgü ise duygusal ifadeler kültür içerisinde kabul edilecekti. Araştırma sonuçlarına göre “mutluluk, öfke, tikslenme, korku, şaşkınlık ve üzüntü” duyguları büyük oranda

benzerlik göstermiştir. Araştırmacıların sonraki çalışmalarıyla yüz ifadelerinde görülen duyguların evrenselliğini destekleyen kanıtlar elde etmişlerdir (Ekman; 1971; Ekman ve Friesen, 1971). Yukarıda geçen altı duygu ifadesine (mutluluk, öfke, tikslenme, korku, şaşkınlık ve üzüntü) ek olarak aşağılama duygusunun da temel duygu kategorisinde değerlendirilebileceği ileri sürülmüştür (Ekman ve Friesen, 1986; Ekman ve Heider, 1988; Matsumoto, 1992; Matsumoto ve Ekman, 2004). Ayrıca Matsumoto (2001) yüz ifadelerini değerlendirme çalışmalarında otuzdan fazla evrensellik hipotezini destekleyen araştırma olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla yüz ifadelerinde görülen evrensel duyguların mutluluk, öfke, tikslenme, korku, şaşkınlık, üzüntü ve aşağılama ifadelerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu ifadelerin doğuştanlığına ilişkin yapılan araştırmalarla ise duygu ifadelerinin sonradan öğrenilmediği aksine doğuştan olmasına ilişkin önemli kanıtlar sunulduğu anlaşılmaktadır (Field et. al., 1983; Galati, Miceli ve Sini, 2001; Galati, Sini, Schmidt ve Tinti, 2003; Izard; 1994; Kagan ve Lewis, 1965; Kendler et. al., 2008; LaBarbera, Izard, Vietze ve Parisi, 1976; Matsumoto ve Willingham, 2009; Meltzoff ve Moore, 1983).

Toparlanacak olursa yüz ifadelerinde görülen duyguların evrenselliği ve doğuştanlığı birçok araştırmayla desteklenmektedir. Kişinin kimliği, ırkı, kültürü ne olursa olsun kişinin duygusal durumu hakkında bilgi sahibi olunabilir. Bunu sağlayan en önemli kanallardan birisi de yüz ifadesidir.

1.2. Yüz İfadelerindeki Duyguların Tanınmasını Etkileyen Kültürel ve Çevresel Faktörler

Alanyazın incelendiğinde evrensel duyguların oluşma süresi ve tanınmasında kültürler arası farklılıklar bulunmaktadır. Konuya ilişkin Elfenbein ve Ambady (2002) tarafından yapılan meta-analizde yüz ifadelerindeki duyguları doğru tanımada grup avantajı kavramından söz edilmektedir. Grup avantajı, duygu ifadesinin aynı kültürden kişiler tarafından gösterildiğinde katılımcıların duyguları daha iyi tanınmasıdır. Bir başka ifadeyle fotoğraftaki kişiyle katılımcı aynı ırktan olduğunda duygu ifadeleri daha kolay tanınmaktadır. Bu, duyguyu tanıma becerisinin, duyguyu tanıyan ve duyguyu ifade eden görseldeki kişilerin etnik yapısı veya milliyetinin etkileşimine bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir. Ancak bazı çalışmalarda ise grup avantajının önemli düzeyde bir fark göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Yan, Andrews ve Young (2016) tarafından Çinli ve İngiliz katılımcılar üzerinde yürütülen araştırmada yüz ifadelerini tanımada iki etnik grup arasında anlamlı bir fark çıkmamıştır ancak fotoğraftaki kişiyle aynı etnik kökene sahip katılımcının diğer etnik kökene kıyasla düşük de olsa bir fark çıkmıştır. Zhang, Parmley, Wan ve Cavanagh (2015) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise grup avantajının kısa süreli ifadelerdeki durumu araştırılmıştır. Amerikalı ve Çinli katılımcılara öfke, üzüntü ve mutluluk ifadeleri; hemen göze çarpmayan, düşük ve orta düzeyde bir yoğunlukta ifadeler gösterilmiştir. Grup avantajı, öfke ifadesi için düşük ve orta yoğunluk düzeylerinde, üzüntü ifadesi için ise orta düzey yoğunlukta görülmüştür. Genel olarak bakıldığında grup avantajının tartışmalı olduğu görülmektedir. Bir başka ifadeyle fotoğraftaki kişiyle katılımcı aynı etnik kökenden olduğunda yüz ifadelerindeki duyguları tanıma düzeyinde artış olup olmadığı tartışılmaktadır. Ancak yüz ifadelerindeki duyguların evrensel olması bu ifadelerin tanınmasını kolaylaştıran faktörlerden birisi olabilmektedir. Örneğin, Türk kültüründeki bir birey, Amerikalı bir kişinin hissettiği mutluluk duygusunu tanımlayabilir.

Yüz ifadelerinin tanınmasını etkileyen faktörlerden birisi cinsiyettir. Amerika ve Avrupa kıtalarından katılan 42.638 kişi üzerinde yürütülen araştırmada kadınlar-uyrukları dikkate alınmaksızın-evrensel ifadeleri (mutluluk, öfke, şaşkınlık, üzüntü, korku, tikslenme ve aşağılama) erkeklere kıyasla daha doğru tanımışlardır (Merten, 2005). Kadınların yüz ifadelerini erkeklere kıyasla daha iyi olmasının sebebinin itaatkâr olmalarından kaynaklanabileceği tartışılmaktadır. İtaatkâr hipoteziyle duyguları algılamada kadınların geleneksel toplumsal itaatkarlığı onların bu konuda üstün olma sebebi olarak gösterilmektedir (Snodgrass, 1992). Cinsiyetin kadın olması durumunda yüz ifadelerinin tanınmasını etkileyen bir başka husus kadınların menstural

dönemidir. Dernt ve arkadaşları (2008) tarafından 32 kadın katılımcı üzerinde yapılan bir araştırmada folliküler (ilk 14 günlük dönem) dönemdeki kadınlar, yüz ifadelerindeki duyguları daha doğru tanımışlardır. Bu dönemde progesteron düzeyi, lüteal (son 14 günlük dönem) döneme kıyasla daha düşüktür ve progesteron, 14. günden sonra salgılanmaya başlamakta ve şişkinlik ve gaz şikayetlerine sebep olmaktadır. Bir başka ifadeyle progesteron düzeyi düşük kadınlar yüz ifadelerindeki duyguları daha iyi tanımlayabilmektedir.

Sınıf düzeyi, yüz ifadelerinin tanınmasını etkileyebilmektedir. Domico (2011) tarafından yapılan araştırmada doktora düzeyindeki katılımcıların yüz ifadeleri tanıma becerileri incelenmiştir. Doktora düzeyindeki katılımcıların aldıkları puanlar ise hem kendi düzeyleri hem de psikoloji lisans düzeyi ile karşılaştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre 4.sınıf doktora öğrencileri lisans öğrencilerine kıyasla öfke, üzüntü ve aşağılama ifadelerini; 3.sınıf düzeyindeki katılımcılar lisans öğrencilerine kıyasla öfke ve aşağılama ifadelerini ve 1.sınıf düzeyindeki katılımcılar ise aşağılama ifadesini anlamlı düzeyde daha doğru tanımışlardır. Bir başka ifadeyle doktora sınıf düzeyi arttıkça ifadelerin tanınma doğruluğu da artmaktadır. Ancak lisans öğrencileri içerisinde bu tür bir değerlendirmenin yapılamadığı görülmektedir. Nitekim alanyazın incelendiğinde sınıf düzeyi ile yüz ifadelerinin tanınması hakkında sınırlı sayıda araştırmanın olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu araştırmayla bu boşluğun doldurulması hedeflenmektedir.

Bireyin yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği yerleşim yeri de yüz ifadelerinin tanınmasını etkilemektedir. Bireyin sosyal çevresinin davranışlarını etkilediği (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014) göz önünde bulundurulduğunda bu sosyal çevrenin yüz ifadelerini tanıma becerisini etkileyip etkilemediği merak konusudur. Yapılan bir araştırmada yaşamlarının büyük bir bölümünü şehir ve kasabada geçiren çocukların duygu ifadelerini yaşamlarının büyük bir bölümünü köyde geçiren çocuklardan daha iyi tanıdığı sonucuna ulaşılmıştır (Arı ve Seçer-Şahin, 2004). Ancak bu değişken ile de yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu araştırmayla bu boşluğun doldurulması hedeflenmektedir.

Yüz ifadelerinin tanınmasını etkileyen etmenlerden bir diğeri, gözleyen bireyin kişilik özellikleri olabilmektedir. Beş faktör kişilik yapısına göre açıklık ve özdenetim boyutlarından yüksek puan alan kişiler, duyguları tanımada daha başarılı olabilmektedir (Matsumoto et al., 2000). Öte yandan Mitchell (2006) tarafından yapılan araştırmada 16 Faktör Kişilik yapısı ile yüz ifadelerini tanıma arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgulara göre kaygı (apprehension) alt boyutuyla duyguların tanınması arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Buna ek olarak, baskınlık (dominance) ve özgüven (self-reliance) boyutlarından yüksek puan alan katılımcıların korku ifadesini daha düşük doğrulukla tanıdıkları tespit edilmiştir. Bir başka deyişle baskınlık ve özgüven boyutlarıyla korku ifadesinin tanınması arasında negatif bir korelasyon söz konusudur. Alanyazın incelendiğinde beş faktör kişilik özellikleri ile yüz ifadelerindeki duyguların tanınmasına ilişkin sınırlı sayıda araştırma olduğu görülmektedir. Ancak yüz ifadelerinin tanınmasında bireysel özelliklerin etkisine ilişkin önceki araştırmaların tutarsız sonuçlar vermesinden dolayı bu konuda daha güçlü kanıtlara ihtiyacın olduğu da vurgulanmaktadır (Akt., Matsumoto et. al., 2000). Ayrıca kişilik özelliklerinin duygularla ilişkili olduğu (Matsumoto, Frank ve Hwang, 2013) göz önünde bulundurulduğunda bu çalışmada psikolojik danışman adaylarının kişilik özellikleri de ele alınmıştır.

Yüz ifadelerinin tanınmasını etkilediği düşünülen bir başka husus ise gözleyen kişinin bilişsel duygu düzenleme stratejileri olabilir. Öncelikle duygu düzenlemenin anlaşılması, duygu-uyarılma modeliyle başlamaktadır. Genel olarak birçok kuramda bir uyarının öncelikle değerlendirildiği daha sonra bu değerlendirmenin bir duyguya yol açtığı ileri sürülmektedir (Ellsworth ve Scherer, 2003). Buradaki değerlendirme kavramıyla organizmanın anlık değerlendirmeleri ifade edilmektedir. Ortaya çıkan duygu akabinde düşünceyi, duygu durumlarını, ifade edici davranışları ve fizyolojiyi harekete geçirmektedir (Matsumoto, 2006).

Bilişsel duygu düzenleme stratejileri ise bu modelin düşünce kısmında olduğu söylenebilir. Örneğin, diğerlerini suçlama stratejisini kullanan bireylerin duygusal yönden iyilik hallerinin düşük düzeyde olduğu belirtilmektedir (Tennen ve Affleck, 1990). Bir olay karşısında korku hisseden birey probleme kendi açısından bakamaz ve başkalarını suçlama eğiliminde olur. Dolayısıyla kişi hissettiği korku duygusuyla başkalarına öfkelenerek baş etmeye çalışır denilebilir. Ancak kişinin duygu ifadelerini tanıma becerilerinin ne düzeyde olduğu belli değildir. Bu çalışma ile bu boşluğun doldurulması hedeflenmektedir. Alanyazın incelendiğinde ise yüz ifadelerindeki duyguları tanıma ile bilişsel duygu düzenleme stratejileri arasındaki ilişki hakkında bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Ruh sağlığı uzmanlarının danışanların sözsüz ifadelerini de anlamaları gerekmektedir. Danışanların sadece sözel ifadeleri üzerinde durulması bazı sorunlara yol açabilmektedir. Bu konuda Ekman ve Friesen (2003) uzmanların, danışanların sadece sözcüklerine güvenilmemesinin sebebi olarak danışanların kendi duygularını tanımlayamama, duyguları tanımlamada sözcüklerin yetersiz kalabilmesi veya ne hissettiklerini bilememe gibi etmenlerin rol oynayabileceğini ifade etmektedirler. Ayrıca psikolojik danışma oturumlarına gönüllü katılan danışanların yanı sıra gönülsüz katılanlar da olabilmektedir. Gönülsüz katılan danışanlarda görülen temel sorunlardan birisi de direnç göstermeleridir (Demir ve Koydemir, 2016). Gönülsüz katılan danışanların yüz ifadelerindeki duyguların tespit edilmesi, psikolojik danışmana gözlediği bağlam içerisinde önemli veriler sağlayabilir.

Duyguları belirleme, kişinin duygusal durumunu anlama konusunda oldukça önemlidir. Duyguları belirleme; mutluluk, öfke gibi temel bir duygunun sözel olarak adını koyma anlamına gelmektedir. Duygular ilk ortaya çıktığında zihinsel olarak kişide şekillenmemiştir; dolayısıyla kişi duygunun adını koyamaz ve kendisini gergin, duygusal hissedebilir (Ellsworth ve Scherer, 2003). Kişi burada “kişinin ne hissettiğini bilmediği” anını yaşamaktadır (Jurist, 2005). Buna aporetik duygular da denmektedir. Bu durumda psikolojik danışmanın danışanın yaşadığı duyguyu belirlemede danışana yardım etmesi, psikolojik danışma süreci açısından önemlidir. Bu yardımı, Allen, Fonagy ve Bateman (2008) duygunun zihinselleştirilmesinde ilk basamak olan “duyguyu belirleme aşaması” olarak açıklarken; Cozolino (2014) ve Schore (2015) sağ beyinden sol beyne aktarılan nöronal bir etkileşim şeklinde açıklık getirir. Burada amaç, danışanın duygusal yaşantısının ele alınması ve duygusal yaşantının danışandaki etkilerinin oturum sürecince çalışılmasıdır. Duygu ifadeleri ise (yüz ifadelerinde görülen duygular) kişinin duygusal durumuna ilişkin önemli veri sağlamaktadır. Bu bağlamda duyguları tanımanın; psikolojik danışmanlar, doktorlar, öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları ve yöneticiler gibi profesyonel meslek icra eden bireylerin kişiler arası etkileşimlerinde anahtar rolde olduğu ve iş performansını etkilediği (Elfenbein et. al., 2007) hususu göz önünde bulundurulduğunda yüz ifadesinde beliren duyguları doğru tanımak önemlidir.

Bütün bunlardan hareketle, psikolojik danışman adaylarının danışanı anlamada önemli olan evrensel yüz ifadelerini tanıma becerilerine ilişkin çalışmaların alanyazındaki eksikliği gözlenmiş olup; bu araştırmada, psikolojik danışman adaylarının yüz ifadelerindeki duyguları (mutluluk, korku, öfke, tikslenme, üzüntü, şaşkınlık, aşağılama) tanıma becerileri; cinsiyet, yaşamının büyük bölümünü geçirdiği yerleşim yeri, kişilik özellikleri ve bilişsel duygu düzenleme stratejilerine göre incelenmiştir. Bu doğrultuda oluşturulan alt problemler şu şekilde ifade edilmiştir:

1. Psikolojik danışman adaylarının yüz ifadelerindeki temel duyguları (“mutluluk”, “öfke”, “şaşkınlık”, “tiksinme”, “üzüntü”, “korku”, “aşağılama” ve “nötr ifade”) tanıma düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı fark göstermekte midir?
2. Psikolojik danışman adaylarının yüz ifadelerindeki temel duyguları (“mutluluk”, “öfke”, “şaşkınlık”, “tiksinme”, “üzüntü”, “korku”, “aşağılama” ve “nötr ifade”) tanıma düzeyleri sınıf düzeylerine göre anlamlı fark göstermekte midir?

3. Psikolojik danışman adaylarının yüz ifadelerindeki temel duyguları (“mutluluk”, “öfke”, “şaşkınlık”, “tiksinme”, “üzüntü”, “korku”, “aşağılama” ve “nötr ifade”) tanıma düzeyleri yaşamının büyük bölümünü geçirdiği yerleşim yerine göre anlamlı fark göstermekte midir?
4. Psikolojik danışman adaylarının kişilik özellikleri (dışa dönüklük, özdisiplin, duygusal dengesizlik, deneyime açıklık, uyumluluk) temel duyguların (“mutluluk”, “öfke”, “şaşkınlık”, “tiksinme”, “üzüntü”, “korku”, “aşağılama” ve “nötr ifade”) tanınma düzeyini yordamakta mıdır?
5. Psikolojik danışman adaylarının bilişsel duygu düzenleme stratejileri (kendini suçlama, kabul etme, düşünceye odaklanma, pozitif tekrar odaklanma, plana tekrar odaklanma, pozitif tekrar gözden geçirme, bakış açısına yerleştirme, yıkım, diğerlerini suçlama), temel duyguların (“mutluluk”, “öfke”, “şaşkınlık”, “tiksinme”, “üzüntü”, “korku”, “aşağılama” ve “nötr ifade”) tanınma düzeyini yordamakta mıdır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Nicel araştırma yöntemi benimsenerek oluşturulan bu çalışmada nicel araştırma yöntemleri türlerinden tarama tipi model kullanılmıştır. Ayrıca çalışmada zaman sınırı (yüksek lisans tez çalışması) olduğundan kesitsel tarama modeli kullanılmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

2.2.1. Çalışma Grubunun Özellikleri

Araştırmanın çalışma grubu, Ankara ili sınırlarındaki bir devlet üniversitesinde 2017–2018 yıllarında PDR lisans programında öğrenim gören birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin seçilmesiyle oluşturulmuştur. Çalışma grubunun belirlenmesi için seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan uygun örnekleme yöntemi (Fraenkel Wallen ve Hyun, 2012) kullanılmıştır. Araştırmaya katılan toplam kişi sayısı 250’dir. Katılımcılar arasında 15 kişinin ölçme araçlarındaki maddeleri tam olarak doldurmadıkları tespit edilmiş ve bu katılımcıların verileri değerlendirmeye alınmamıştır. Dolayısıyla araştırmanın katılımcıları 191 kadın, 44 erkek olmak üzere toplam 235 kişiden oluşmaktadır. Sınıf düzeylerine göre katılımcıların sayısı, birinci sınıftan 55 kişi, ikinci sınıftan 57 kişi, üçüncü sınıftan 62 kişi ve dördüncü sınıftan 61 kişi olarak değişmektedir. Yaşamlarının büyük bölümünü geçirdiği yerleşim yerlerine göre katılımcıların sayısı ise köy – kasabada geçirenlerin sayısı 40 kişi, ilçede geçirenlerin sayısı 69 kişi, ilde geçirenlerin sayısı 49 kişi ve büyük şehirde geçirenlerin sayısı 77 kişi olarak değişmektedir.

2.3. Veri Toplama Araçları

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan bu form ile katılımcıların demografik bilgileri (cinsiyet, sınıf düzeyi ve yaşamlarının büyük bir bölümünü geçirdiği yerleşim yeri) belirlenmiştir.

2.3.2. JACFEE Fotoğraf Seti

JACFEE – Duyguların Japon ve Amerikalı Yüz İfadesi (Japanese and Caucasian Facial Expression of Emotion) Matsumoto ve Ekman (1988) tarafından geliştirilmiştir. Araştırmanın sonraki bölümlerinde ölçme aracının İngilizce kısaltması olan JACFEE ifadesi kullanılacaktır. Bu fotoğraf setinin çeşitli versiyonları bulunmaktadır (Humintell, 2017). Bu çalışmada JACFEE’nin 130 fotoğraftan oluşan versiyonu kullanılmıştır. JACFEE’nin bu versiyonu, beşi beyaz ırk (caucasian) erkek; üçü beyaz ırk kadın ve biri Japon erkek olmak üzere toplam dokuz katılımcıdan oluşmaktadır. Bu çalışmada 130 fotoğraf içerisinden her bir duyguyu eşit sayıda gösteren 56 fotoğraf seçilmiş ve Japon yüz ifadesi, seçilen 56 fotoğrafa dahil edilmemiştir.

JACFEE’de yedi duygu (mutluluk, öfke, tikslenme, korku, şaşkınlık, aşağılama, üzüntü) ve nötr ifade, katılımcıların sadece yüz bölgesini ele alan renkli fotoğraflarda gösterilmektedir. Tüm ifadeler, Ekman ve Friesen (1978) tarafından geliştirilen Yüz Hareketi Kodlama Sistemi (Facial Action Coding System – FACS) ile güvenilir ($r = .91$) bir şekilde kodlanmıştır (Ekman ve Rosenberg, 2005). Bu kodlama bir örnekle açıklanacak olursa, AG-1C09 isimli fotoğraf, aşağılama ifadesini göstermektedir ve fotoğrafın FACS karşılığı AU (12B+14C)’dir. Burada belirtilen “12” ve “14” sayıları yüzdeki farklı kas hareketlerini ifade ederken “B” ve “C” harfleri ise kasın gerilme düzeyini, bir başka ifadeyle duygunun yoğunluğunu ifade etmektedir. AU kısaltması ise “Action Unit” yani hareket birimini ifade etmektedir. Konuya açıklık getirilmesi için FACS’ten bir örnek daha verilmesi gerekirse AU 1 kodlaması “kaşların iç kısmının kalkması” hareketini ifade etmektedir. FACS’te her bir farklı kas hareketi bu şekilde kodlara ayrılmaktadır. Giriş bölümünde de belirtildiği üzere yüz ifadelerinin doğuştan olması ve evrenselliği nedeniyle kullanılan ölçeğin kültüre uyarlanmasını gerektirmemektedir.

2.3.3. Beş Büyük Kişilik Faktör Envanteri

John, Donahue ve Kentle’s (1991) tarafından geliştirilen envanter kişiliği tanımlamak için “dışa dönüklük, uyumluluk, özdenetim, duygusal dengesizlik ve açıklık” faktörleri olmak üzere ismini aldığı 5 alt ölçekten ve 44 maddeden oluşmaktadır. Envanter 5’li likert tipine göre oluşturulmuş ve maddeleri tamamen katılıyorum ifadesinden kesinlikle katılmıyorum olarak sıralanmış ve derecelendirilmiştir (Akt., Karaman, Doğan ve Çoban, 2010). Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmasına ilişkin alanyazında çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmada Karaman, Doğan ve Çoban’ın Türkçeye uyarladığı envanter kullanılmıştır. Uyarlanan bu envanterde orijinalinde belirtilen özelliklerinden farklı olarak 44 madde yerine 40 madde bulunmaktadır (Akt., Doğan, Kürüm ve Kazak, 2014). Uyarlanan envanterin dil denkliği için hesaplanan korelasyon katsayıları; Dışadönüklük boyutu için $r = .64$, Uyumluluk boyutu için $r = .50$, Özdenetim boyutu için $r = .72$, Duygusal dengesizlik boyutu için $r = .70$, Açıklık boyutu için $r = .56$ bulunmuştur. Güvenirlik çalışması kapsamında hesaplanan iç tutarlık katsayısı Dışadönüklük boyutu için $.77$, Uyumluluk boyutu için $.81$, Özdenetim boyutu için $.84$, Duygusal dengesizlik boyutu için $.75$, Açıklık boyutu için $.86$ bulunmuştur (Karaman, Doğan ve Çoban, 2010). Bu çalışmada ölçeğin PDR lisans öğrencilerine uygulanmasını takiben ölçeğin bütünü için iç tutarlık katsayısı $.74$ olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin alt boyutları incelendiğinde dışadönüklük için $.85$; uyumluluk için $.59$; özdenetim için $.76$; duygusal dengesizlik için $.82$ ve açıklık için $.79$ olarak hesaplanmıştır. Bu araştırma için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ise ölçeğin uyum indeksi değerleri $\chi^2 = 1790.016$, $sd = 730$, $\chi^2/sd = 2.452$, CFI= $.66$, GFI= $.70$, AGFI= $.67$, RMR = $.106$ ve RMSEA= $.079$ olarak hesaplanmıştır.

2.3.4. Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği

BDDÖ, Garnefski, Kraaij ve Spinhoven (2001) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, olumsuz ve stresli yaşantılar sonrasında bireylerin kullandığı bilişsel duygu düzenleme stratejilerini (duygularla baş etme yöntemlerini) ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçek, 36 maddeden ve 9 alt boyuttan oluşmaktadır. Her alt boyutta da 4’er madde bulunmaktadır. Bu alt boyutlar “kendini suçlama”, “kabul etme”, “düşünceye odaklanma”, “pozitif tekrar odaklanma”, “plana tekrar odaklanma”, pozitif tekrar gözden geçirme”, “bakış açısına yerleştirme”, “yıkım” ve “diğerlerini suçlama”dır.

Onat ve Otrar (2010) tarafından ölçeğin Türkçe uyarlanması, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Uyarlama çalışması sonucunda, ölçeğin orijinaliyle paralel olarak 9 faktörlü yapısı korunmuş ve ölçeğin bütünü için iç tutarlık katsayısı $.85$ olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin geçerliliği için ölçüt bağımlı geçerlikten yararlanılmıştır. Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği ile Olumsuz Duygudurum Ölçeği arasında ($r = -.572$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. BDDÖ’nün güvenilirlik çalışmaları için Cronbach Alpha, madde-toplam, madde-kalan, madde ayırt edicilik ile test-r-test yöntemleri kullanılmıştır. Analizler sonucunda Cronbach Alpha

değeri .784 ve test tekrar test güvenilirlik katsayısı ise “ $r = 1,00$ ” olarak hesaplanmıştır. BDDÖ'nün kendini suçlama puanları için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .560, kabul etme için .562, düşünceye odaklanma için .626, pozitif tekrar odaklanma için .429, plana tekrar odaklanma için .686, pozitif yeniden gözden geçirme için .662, bakış açısına yerleştirmek için .514, yıkım için .715, diğerlerini suçlama için ise .719, olarak hesaplanmıştır (Onat ve Otrar, 2010). Ölçeğin madde toplam korelasyon değerlerinin “,188” ile “,468” arasında, madde kalan korelasyon değerlerinin “,104” ile “,392” arasında olduğu görülmüştür. Ölçek Beşli Likert türündedir. Değerlendirilmesi ise, 1 (bana hiç uygun değil) ve 5 (bana tamamıyla uygun) arasında değişmektedir. Her bir alt ölçekten alınabilecek en düşük puan 4 iken; en yüksek puan 20'dir. Ölçeğin alt boyutlarından elde edilen puanlarla değerlendirme yapılmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan, o alt ölçeğin belirlediği stratejinin daha çok kullanıldığı anlamına gelmektedir. Ölçek 12 yaşın üstündeki kişilere uygulanabilmektedir (Onat ve Otrar, 2010). Bu araştırmada ölçeğin PDR lisans öğrencilerine uygulanmasını takiben ölçeğin bütünü için iç tutarlık katsayısı .73 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin alt boyutları incelendiğinde kendini suçlama için .67; kabul etme için .62; düşünceye odaklanma için .73; pozitif tekrar odaklanma için .45; plana tekrar odaklanma için .70; pozitif tekrar gözden geçirme için .76; bakış açısına yerleştirme için .61; yıkım için .81; ve diğerlerini suçlama için .81 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırma için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ise ölçeğin uyum indeksi değerleri $\chi^2 = 1158.598$, $sd = 558$, $\chi^2/sd = 2.076$, CFI= .80, GFI= .79, AGFI=.75, RMR = .081 ve RMSEA=.068 olarak hesaplanmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın amacına uygun olarak katılımcıların yüz ifadelerindeki duyguları tanıma becerilerini incelemek için JACFEE fotoğraf seti kullanılmıştır. Bu fotoğraf seti katılımcılara Microsoft Powerpoint 2016 programı aracılığıyla bilgisayar ekranına yansıtılarak grup halinde gösterilmiştir. Katılımcılara yüz ifadeleri yedi temel duygu ve nötr ifade olmak üzere sekiz seçenekli bir yanıt formu verilmiş ve katılımcılardan fotoğraflarda gördükleri duyguyu işaretlemeleri istenmiştir. Katılımcılara fotoğraflar 6 saniye gösterilmiş ve 8 saniye cevaplama süresi verilmiştir. JACFEE yanıt formunda sayfa değiştirildiği aralıktaki süre yetersizliğinin önüne geçilmesi amacıyla sayfa değişimine denk gelen fotoğraflar için cevaplama süresi 14 saniye olarak uzatılmıştır. Bu durum, deneme sürecinde fark edilmiş ve katılımcılara sözel olarak ifade edilmiştir. Bu araştırmada her bir katılımcının alabileceği puan tek bir duygu için en düşük 0 iken, en yüksek 7'dir. Bir başka deyişle bir katılımcının 6 saniye gösterilen ifadelerdeki tek bir duygu için alabileceği en yüksek puan 7'dir. Ayrıca katılımcılara Beş Büyük Kişilik Faktör Envanteri ve Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği fotoğraf seti gösterilmeden önce uygulanmıştır. Bunlara ek olarak katılımcıların bu çalışmada gönüllü oldukları, istedikleri zaman çalışmadan çıkabilecekleri gönüllü katılım formu aracılığıyla bildirilmiştir. Katılımcılara bu çalışmada isimlerini belirtme zorunluluklarının olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca verdikleri yanıtları görmek isteyen katılımcılardan e-posta adreslerini yazmalarının yeterli olduğu ifade edilmiş ve araştırma sonunda bu katılımcılarla katılımcıların verdiği yanıtların sonuçları paylaşılmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizi, araştırmanın alt problemleri sırasına uygun bir şekilde yapılmıştır ve verilerin analiz edilmesinde SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır. Katılımcıların demografik bilgilerinin tespit edilmesi için açıklayıcı istatistikler yapılmıştır. “Psikolojik danışman adaylarının yüz ifadelerindeki temel duyguları anlama beceri düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı fark göstermekte midir?” alt problemine yanıt aramak için bağımsız örneklem için t testi yapılmıştır. “Psikolojik danışman adaylarının yüz ifadelerindeki temel duyguları anlama beceri düzeyleri sınıf düzeyi ve yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği yerleşim yerine göre anlamlı fark göstermekte midir?” alt problemlerine yanıt aramak için çok değişkenli varyans

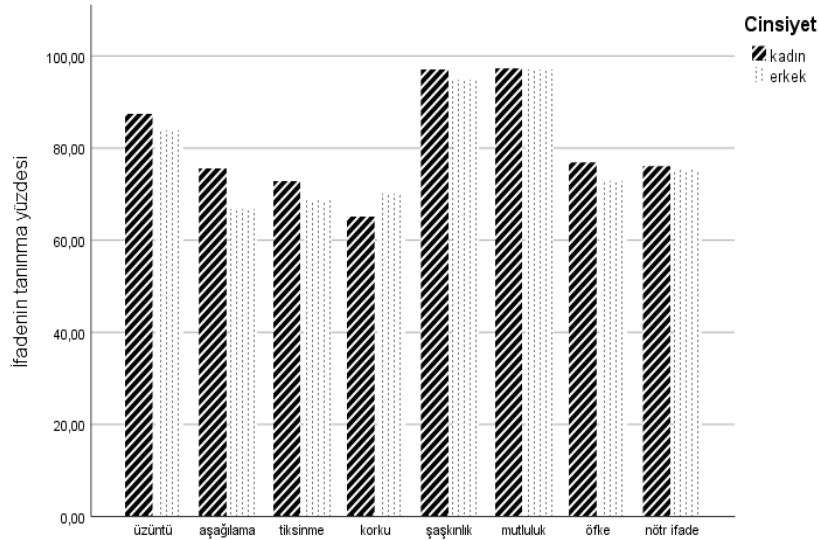
analizi (MANOVA) yapılmıştır. İki grubun ölçüm değerleri arasındaki farkın analizinde t testi kullanılmıştır. Alt boyutların normallik ölçümleri Kolmogrov – Smirnov testi ile yapılmıştır.

Son olarak “psikolojik danışman adaylarının kişilik özellikleri ve bilişsel duygu düzenleme stratejileri, yüz ifadelerindeki temel duyguları tanıma düzeylerini istatistiksel açıdan önemli düzeyde yordamakta mıdır?” alt problemlerine yanıt aramak için ise çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri olan kişilik özellikleri ve bilişsel duygu düzenleme stratejileri alt boyutları ile yüz ifadelerinin çoklu bağlantılılık durumuna ilişkin korelasyon analizi, çoklu olarak modellenmesi için regresyon analizi uygulaması yapılmıştır. Normalliğin incelenmesi amacıyla P-P Plot; doğrusallığın tespiti için ise saçılma diyagramı (Scatter Plot) uygulanmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Cinsiyete Göre Yüz İfadelerindeki Duyguların Tanınmasına İlişkin Bulgular

Katılımcıların yüz ifadelerindeki duyguları tanıma düzeylerinin cinsiyete ilişkin farklılığın incelenmesi amacıyla bağımsız örneklem için t testi yapılmıştır. Sonuçlar önce grafik sonra ise tablo ile sunulmuştur. Katılımcıların cinsiyetlerine göre yüz ifadelerindeki duyguları tanıma yüzdeleri Grafik 3.1.’de cinsiyete göre yüz ifadelerini doğru tanıma oranları verilirken cinsiyet faktörüne ilişkin yapılan t testi analizi sonuçları ise Tablo 1’de gösterilmiştir.

Grafik 3.1. Cinsiyete göre yüz ifadelerinin tanınma yüzdeleri

Grafik 3.1. incelendiğinde katılımcıların duyguları doğru tanıma yüzdeleri görülmektedir. Örneğin kadın ve erkek katılımcılar, mutluluk ifadesini %100’e, öfke ifadesini ise %80’e yakın bir oranda tanıdıkları anlaşılmaktadır. Genel olarak bakıldığında korku ifadesi dışında, kadın katılımcıların duyguları tanıma puan ortalamaları erkek katılımcıların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

Tablo 1: Cinsiyete göre yüz ifadelerindeki duyguların tanınma becerisine ilişkin t testi sonuçları

İfadeler	Cinsiyet	n	\bar{X}	S	t	p
Üzüntü	kadın	191	6,1257	1,14475	1,385	,153
	erkek	44	5,8636	1,06947		
Nötr	kadın	191	5,3246	1,42510	,216	,835
	erkek	44	5,2727	1,49982		
Aşağılama	kadın	191	5,2932	1,78529	1,920	,112
	erkek	44	4,6818	2,36026		

Tiksinme	kadın	191	5,0995	1,25888	1,346	,171
	erkek	44	4,8182	1,20605		
Korku	kadın	191	4,5654	1,55417	-1,325	,187
	erkek	44	4,9091	1,53741		
Şaşkınlık	kadın	191	6,8010	,66665	1,470	,153
	erkek	44	6,6364	,68509		
Mutluluk	kadın	191	6,8115	,64569	,156	,848
	erkek	44	6,7955	,46152		
Öfke	kadın	191	5,3822	1,13114	1,499	,173
	erkek	44	5,0909	1,29072		

Tablo 1 incelendiğinde, cinsiyete göre yüz ifadelerinde beliren duyguların (üzüntü, nötr ifade, aşağılama, tikslenme, korku, şaşkınlık, mutluluk ve öfke) tanınma düzeylerinde gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>.05$).

Katılımcıların yüz ifadelerini tanıma oranlarının sınıf düzeyleri ve yaşamlarının büyük bir bölümünü geçirdiği yerleşim yerine göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bir fark olup olmadığını tespit etmek amacıyla çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) uygulanmıştır. Analiz yapılmadan önce ise normallik varsayımları incelenmiştir. Bu çerçevede değişkenlere ilişkin bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Sınıf düzeyi ve yaşamlarının büyük bölümünü geçirdiği yerleşim yerine göre yüz ifadelerindeki duyguları tanıma becerilerine ilişkin MANOVA sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişkenler	KT	sd	KO	F	p	η^2
Sınıf Düzeyi	Üzüntü	17,429	3	5,810	4,739*	,003	,058
	Nötr ifade	9,680	3	3,227	1,576	,196	,020
	Aşağılama	19,687	3	6,562	1,807	,147	,023
	Tiksinme	10,013	3	3,338	2,163	,093	,027
	Korku	10,234	3	3,411	1,421	,237	,018
	Şaşkınlık	,457	3	,152	,335	,800	,004
	Mutluluk	1,471	3	,490	1,304	,274	,017
	Öfke	22,537	3	7,512	5,878*	,001	,071
	Üzüntü	12,822	3	4,274	3,430**	,018	,043
Yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği yerleşim yeri	Nötr ifade	5,677	3	1,892	,916	,434	,012
	Aşağılama	7,094	3	2,365	,642	,589	,008
	Tiksinme	3,595	3	1,198	,763	,516	,010
	Korku	1,274	3	,425	,174	,914	,002
	Şaşkınlık	2,138	3	,713	1,592	,192	,020
	Mutluluk	,347	3	,116	,304	,823	,004
	Öfke	1,588	3	,529	,387	,763	,005

* $p<.01$ ** $p<.05$.

Tablo 2 incelendiğinde üzüntü ve öfke boyutlarında hesaplanan F değerleri anlamlı bir farkın olduğunu ifade etmektedir ($F(3, 231) = 4,739$, $p<.01$); $F(3, 231) = 5,878$, $p<.01$). Üzüntü ve öfke ifadeleri boyutlarından grupların puan ortalamaları farklarının kaynağını belirleme amacıyla yapılan TUKEY testinin sonuçlarına göre ise sınıf düzeyine göre üzüntü duygusu, 3.sınıf düzeyindeki katılımcılar tarafından, 1. ve 4.sınıf düzeyindeki katılımcılara göre daha yüksek oranda tanınmıştır ($F(3, 231) = 4,739$, $p<.01$). Öfke duygusu da 2., 3. ve 4.sınıf düzeyindeki katılımcılar tarafından, 1.sınıftaki katılımcılardan daha yüksek oranda tanınmıştır ($F(3, 231) = 5,878$, $p<.01$).

Tablo 2’ye göre yaşamlarının büyük bölümünü geçirdiği yerleşim yeri açısından üzüntü boyutu için hesaplanan F değerinde anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($F(3, 231) = 3,430$, $p<.05$). Üzüntü ifadesi boyutundan grupların puan ortalamaları farklarının kaynağını belirleme amacıyla yapılan TUKEY testinin sonuçları göre katılımcıların yaşamlarının büyük bir bölümünü geçirdiği yerleşim yeri açısından üzüntü boyutundaki puan ortalamaları arasındaki fark incelendiğinde ilçe ve ilde bulunanlar ile köy – kasaba ve büyük şehirde bulunan katılımcılar arasında ,05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu bulgulara göre

yaşamlarının büyük bir bölümünü geçirdiği yerleşim yeri ilçe ve il olan katılımcıların üzüntü boyutundaki ortalamaları, köy – kasaba ve büyük şehir olan katılımcıların ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksektir.

3.2. Kişilik Özelliklerinin Yüz İfadelerindeki Duyguları Tanıma Düzeyini Yordamasına İlişkin Bulgular

Katılımcıların kişilik özelliklerinin yüz ifadelerindeki duyguları tanıma düzeylerine ilişkin standart çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi için varsayımların incelenmesi amacıyla öncelikle verilerin normal dağılıp dağılmadığı, daha sonra da kişilik özellikleriyle yüz ifadelerini tanıma becerileri değişkenleri arasındaki ilişkinin doğrusal olup olmadığı incelenmiştir. Normallik varsayımı için bütün ölçeklerden alınan puanların normalliği, Normal P-P Plot kullanılarak tespit edilmiş ve dağılımın normal sınırlar içerisinde olduğu görülmüştür. Kişilik özellikleriyle yüz ifadelerini tanıma becerileri arasındaki doğrusallığın incelenmesi için ise saçılma diyagramına bakılmıştır. Yapılan korelasyon analizi Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3: Kişilik özelliklerinin yüz ifadelerindeki bütün duyguları tanıma düzeyini yordamasına ilişkin korelasyon sonuçları

Değişken	1	2	3	4	5	6
1. Duygular	1,000					
2. Dışadönüklük	-,027	1,000				
3. Uyumluluk	,059	,153	1,000			
4. Özdenetim	-,054	,237	,185	1,000		
5. D. Dengesizlik	,069	-,279	-,172	-,224	1,000	
6. Açıklık	-,081	,455	,190	,077	-,199	1,000

Yordayıcı değişkenler arasında çoklu bağlantılılık problemine rastlanmamıştır. Tablo 3'e göre değişkenler arasındaki değerlerin ,70'ten düşük olması, çoklu bağlantılılık probleminin olmadığını göstermektedir. Ayrıca Tablo 4'te görüldüğü üzere VIF değerlerinin 10'un altında olması yine çoklu bağlantılılığın olmadığını göstermektedir (Büyüköztürk, 2016). Çoklu bağlantılılık için dikkat edilmesi gereken bir başka değer durum indeksi (CI) (Condition index) değerleridir. Kişilik özelliklerinin alt boyutlarına ilişkin yapılan analizde CI değerlerinin 9.058 ile 34.783 arasında değiştiği görülmektedir. Büyüköztürk'e (2016) göre bu değerlerin 30'un altında olması gerekmektedir. Ancak yapılan analizde 30'un üzerinde son alt boyut dışında diğer alt boyutların durum indeksi değerleri 30'un altındadır. Bazı kaynaklara göre ise çoklu bağlantılılık için CI değerlerine bakılmadığı anlaşılmaktadır (Pallant, 2016, s.191). Dolayısıyla bu değer kabul edilebilir bulunmuştur. Kişilik özelliklerinin bütün duyguları tanıma düzeyinin yordamasına ilişkin regresyon analizi ise Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Kişilik özelliklerinin yüz ifadelerindeki bütün duyguları tanıma düzeyini yordamasına ilişkin standart çoklu regresyon analizi sonuçları

Değişken	B	SH _B	β	t	p	İkili r	Kısmi r	VIF
Sabit	43,899	4,010	-	10,948	,000	-	-	
Dışadönüklük	,032	,071	,035	,451	,653	-,027	,030	1,373
Uyumluluk	,130	,094	,094	1,374	,171	,059	,090	1,083
Özdenetim	-,056	,067	-,058	-,834	,405	-,054	-,055	1,117
D. dengesizlik	,052	,058	,063	,897	,371	,069	,059	1,138
Açıklık	-,081	,062	-,097	-1,305	,193	-,081	-,086	1,297
R=,141	R ² =,020							
F _(0,928)	p=,464							

Tablo 4'e göre kişilik özelliklerinin yüz ifadelerindeki temel duyguları istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yordamadığı anlaşılmaktadır (p> .05). Yüz ifadelerindeki temel duygular tek tek incelendiğinde regresyon analizinin varsayımlarını karşılamasından ötürü tikslenme ve korku

ifadeleri için de regresyon analizi yapılmıştır. Tikslenme ve korku ifadelerine ilişkin korelasyon sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Kişilik özelliklerinin tikslenme ve korku ifadesini tanıma düzeyini yordamasına ilişkin korelasyon sonuçları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6
1. Tikslenme	1,000					
2. Dışadönüklük	,045	1,000				
3. Uyumluluk	-,050	,153	1,000			
4. Özdenetim	,015	,237	,185	1,000		
5. D. Dengesizlik	,153	-,279	-,172	-,224	1,000	
6. Açıklık	,012	,455	,190	,077	-,199	1,000
1. Korku	1,000					
2. Dışadönüklük	-,059	1,000				
3. Uyumluluk	,004	,153	1,000			
4. Özdenetim	-,108	,237	,185	1,000		
5. D. Dengesizlik	,063	-,279	-,172	-,224	1,000	
6. Açıklık	-,058	,455	,190	,077	-,199	1,000

Tablo 5'e göre yordayıcı değişkenler arasında değerlerin ,70'ten düşük olması, çoklu bağlantılılık probleminin olmadığını göstermektedir. Bu analizi takiben standart çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Kişilik özelliklerinin tikslenme ve korku ifadesini tanıma düzeyini yordamasına ilişkin regresyon analizi ise Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6: Kişilik özelliklerinin tikslenme ve korku ifadesini tanıma düzeyini yordamasına ilişkin standart çoklu regresyon analizleri sonuçları

	Değişken	B	SH _B	β	t	p	İkili r	Kısmi r	VIF
	Sabit	3,627	1,036	-	3,501	,001	-	-	
	Dışadönüklük	,021	,018	,086	1,136	,257	,045	,075	1,373
Tikslenme	Uyumluluk	-,015	,024	-,042	-,629	,530	-,050	-,042	1,083
	Özdenetim	,011	,017	,042	,608	,544	,015	,040	1,117
	D. dengesizlik	,040	,015	,182	2,623*	,009	,153	,171	1,138
	Açıklık	,003	,016	,014	,185	,854	,012	,012	1,297
	R=,186	R ² =,035							
	F _(1,640)	p=,150							
	Sabit	5,257	1,298	-	4,050	,000	-	-	
	Dışadönüklük	-,003	,023	-,011	-,143	,886	-,059	-,009	1,373
Korku	Uyumluluk	,018	,031	,039	,579	,563	,004	,038	1,083
	Özdenetim	-,032	,022	-,101	-1,459	,146	-,108	-,096	1,117
	D. dengesizlik	,009	,019	,035	,498	,619	,063	,033	1,138
	Açıklık	-,012	,020	-,046	-,613	,541	-,058	-,040	1,297
	R=,129	R ² =,017							
	F _(0,770)	p=,572							

*p< .01

Tablo 6'da görüldüğü üzere duygusal dengesizlik alt boyutunun tikslenme ifadesinin tanıma düzeyi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir (p< .01). Kişilik boyutlarından duygusal dengesizlik ile tikslenme arasında pozitif ve düşük düzeyde (r= .153) bir ilişkinin olduğu ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun r= .171 olarak hesaplandığı görülmektedir. Bir başka ifadeyle duygusal dengesizlik ile tikslenme arasında pozitif yönde bir korelasyon olmasına rağmen bu etki düşük düzeydedir (R²= 0,035; F_(1,640)=2,623, p<.01). Ayrıca Tablo 6'da korku ifadesine ilişkin bulgulara göre beş faktör kişilik özelliklerinin korku ifadesinin tanıma düzeyi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmektedir (p> .05).

3.3. Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Yüz İfadelerindeki Duyguları Tanıma Düzeyini Yordamasına İlişkin Bulgular

Katılımcıların bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin yüz ifadelerindeki duyguları tanıma düzeylerine ilişkin standart çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizinin varsayımlarını teyit etmek için öncelikle verilerin normal dağılım gösterip göstermediği, daha sonra bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile yüz ifadelerini tanıma becerileri arasındaki ilişkinin doğrusallığı incelenmiştir. Normallik varsayımı için bütün ölçeklerden alınan puanların normalliği, Normal P-P Plot kullanılarak tespit edilmiş ve dağılımın normal sınırlar içerisinde olduğu görülmüştür. Bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile yüz ifadelerini tanıma becerileri arasındaki doğrusallığın incelenmesi için ise saçılma diyagramına bakılmıştır. Yapılan analize ilişkin sonuçlar Tablo 7’de gösterilmiştir. Sonuçlar, regresyon analizinin varsayımlarının karşılandığını göstermektedir.

Tablo 7: Bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin yüz ifadelerindeki bütün duyguları tanıma düzeyini yordamasına ilişkin korelasyon sonuçları

Değişken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Duygular	1,000									
2. Kendini Suçlama	,029	1,000								
3. Kabul Etme	,072	,310	1,000							
4. D. Odaklanma	,014	,346	,090	1,000						
5. Pozitif Odaklanma	-,039	-,204	,117	-,009	1,000					
6. Plana Odaklanma	-,052	-,133	-,116	,224	,433	1,000				
7. P. Göz. Geçirme	-,090	-,198	-,047	,168	,402	,649	1,000			
8. B. Açısına Yerl.	-,064	-,065	,207	,092	,375	,248	,412	1,000		
9. Yıkım	,049	,320	,251	,094	-,222	-,264	-,485	-,183	1,000	
10. D. Suçlama	-,070	,078	,161	,016	-,036	-,124	-,232	,030	,418	1,000

Tablo 7’ye göre yordayıcı değişkenler arasında değerlerin ,70’ten düşük olması, çoklu bağlantılılık probleminin olmadığını göstermektedir. Ayrıca Tablo 8’te görüldüğü üzere VIF değerlerinin 10’un altında olması yine çoklu bağlantılılığın olmadığını göstermektedir (Büyüköztürk, 2016). Çoklu bağlantılılık için dikkat edilmesi gereken bir başka değer durum indeksi (CI) (Condition index) değerleridir. Bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin alt boyutlarına ilişkin yapılan analizde CI değerlerinin 7.839 ile 38.366 arasında değiştiği görülmektedir. Büyüköztürk’e (2016) göre bu değerlerin 30’un altında olması gerekmektedir. Ancak yapılan analizde 30’un üzerinde son iki alt boyut dışında diğer alt boyutların durum indeksi değerleri 30’un altındadır. Bazı kaynaklara göre ise çoklu bağlantılılık için CI değerlerine bakılmadığı anlaşılmaktadır (Pallant, 2016, s.191). Dolayısıyla bu değerler kabul edilebilir bulunmuştur. Bu analizi takiben standart çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin bütün duyguları tanıma düzeyini yordamasına ilişkin regresyon analizi ise Tablo 8’de gösterilmektedir.

Tablo 8: Bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin yüz ifadelerindeki bütün duyguları tanıma düzeyini yordamasına ilişkin standart çoklu regresyon analizi sonuçları

Değişken	B	SH _B	β	t	p	İkili r	Kısmi r	VIF
Sabit	47,450	3,656	-	12,980	,000	-	-	
Kendini Suçlama	-,065	,146	-,035	-,448	,654	,029	-,030	1,420
Kabul Etme	,182	,139	,099	1,317	,189	,072	,087	1,308
Düşünceye Odaklanma	,065	,144	,033	,449	,654	,014	,030	1,277
Pozitif Tekrar Odaklan.	-,016	,156	-,008	-,103	,918	-,039	-,007	1,466
Plana Tekrar Odaklan.	,047	,185	,024	,255	,799	-,052	,017	1,996
Pozitif Tekrar Gözden G.	-,186	,175	-,109	-,1062	,289	-,090	-,071	2,426
Bakış Açısında Yerleş.	-,067	,132	-,039	-,508	,612	-,064	-,034	1,381
Yıkım	,036	,124	,025	,290	,772	,049	,019	1,704
Diğerlerini Suçlama	-,197	,125	-,116	-,1572	,117	-,070	-,104	1,250

a. bağımlı değişken: duygular

R=,165 R²=,027F_(0,703) p=,706

Tablo 8’de de görüldüğü üzere bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin duygu ifadelerinin tanıma düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmektedir (p>,05). Yüz ifadelerindeki temel duygular tek tek incelendiğinde regresyon analizinin varsayımlarını karşılayan nötr ifade ve aşağılama ifadeleri için de regresyon analizi yapılmıştır. Nötr ifade ve aşağılama ifadesine ilişkin korelasyon sonuçları Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9: Bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin nötr ifadeyi tanıma düzeyini yordamasına ilişkin korelasyon sonuçları

Değişken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Nötr İfade	1,000									
2. Kendini Suçlama	-,149	1,000								
3. Kabul Etme	,026	,310	1,000							
4. D. Odaklanma	,013	,346	,090	1,000						
5. Pozitif Odaklanma	,118	-,204	,117	-,009	1,000					
6. Plana Odaklanma	-,060	-,133	-,116	,224	,433	1,000				
7. P. Göz. Geçirme	-,099	-,198	-,047	,168	,402	,649	1,000			
8. B. Açısına Yerl.	,050	-,065	,207	,092	,375	,248	,412	1,000		
9. Yıkım	-,035	,320	,251	,094	-,222	-,264	-,485	-,183	1,000	
10. D. Suçlama	-,005	,078	,161	,016	-,036	-,124	-,232	,030	,418	1,000
1. Aşağılama	1,000									
2. Kendini Suçlama	,085	1,000								
3. Kabul Etme	-,007	,310	1,000							
4. D. Odaklanma	,086	,346	,090	1,000						
5. Pozitif Odaklanma	-,106	-,204	,117	-,009	1,000					
6. Plana Odaklanma	,010	-,133	-,116	,224	,433	1,000				
7. P. Göz. Geçirme	-,039	-,198	-,047	,168	,402	,649	1,000			
8. B. Açısına Yerl.	-,077	-,065	,207	,092	,375	,248	,412	1,000		
9. Yıkım	,064	,320	,251	,094	-,222	-,264	-,485	-,183	1,000	
10. D. Suçlama	-,128	,078	,161	,016	-,036	-,124	-,232	,030	,418	1,000

Tablo 9’a göre yordayıcı değişkenler arasında değerlerin ,70’ten düşük olması, çoklu bağlantılılık probleminin olmadığını göstermektedir. Bu analizi takiben standart çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin nötr ifade ve aşağılama ifadesini yordamasına ilişkin regresyon analizi ise Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10: Bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin nötr ifadeyi tanıma düzeyini yordamasına ilişkin standart çoklu regresyon analizi sonuçları

	Değişken	B	SH _B	β	t	p	İkili r	Kısmi r	VIF
Nötr ifade	Sabit	6,505	1,058	-	6,149	,000	-	-	
	Kendini Suçlama	-,116	,042	-,210	-2,761*	,006	-,149	-,181	1,420
	Kabul Etme	,029	,040	,053	,734	,464	,026	,049	1,308
	Düşünceye Odaklanma	,080	,042	,139	1,931	,055	,013	,128	1,277
	Pozitif Tekrar Odaklan.	,091	,045	,155	2,016**	,045	,118	,133	1,466
	Plana Tekrar Odaklan.	-,030	,054	-,051	-,566	,572	-,060	-,038	1,996
	Pozitif Tekrar Gözden G.	-,132	,051	-,260	-2,616*	,009	-,099	-,172	2,426
	Bakış Açısında Yerleş.	,031	,038	,061	,820	,413	,050	,055	1,381
	Yıkım	-,033	,036	-,075	-,907	,365	-,035	-,060	1,704
	Diğerlerini Suçlama	-,016	,036	-,031	-,434	,665	-,005	-,029	1,250
a. bağımlı değişken: nötr ifade									
R=,295		R ² =,087							
F _(2,392)		p=,013							
Aşağılama	Sabit	5,456	1,439	-	3,791	,000	-	-	
	Kendini Suçlama	,020	,057	,027	,343	,732	,085	,023	1,420
	Kabul Etme	,005	,055	,006	,083	,934	-,007	,006	1,308
	Düşünceye Odaklanma	,046	,057	,060	,817	,415	,086	,054	1,277
	Pozitif Tekrar Odaklan.	-,073	,061	-,094	-1,194	,234	-,106	-,079	1,466
	Plana Tekrar Odaklan.	,061	,073	,077	,834	,405	,010	,056	1,996
	Pozitif Tekrar Gözden G.	-,025	,069	-,037	-,361	,719	-,039	-,024	2,426
	Bakış Açısında Yerleş.	-,019	,052	-,027	-,359	,720	-,077	-,024	1,381
	Yıkım	,057	,049	,099	1,162	,247	,064	,077	1,704
	Diğerlerini Suçlama	-,119	,049	-,175	-2,410*	,017	-,128	-,159	1,250
a. bağımlı değişken: aşağılama									
R=,225		R ² =,050							
F _(1,328)		p=,223							

*p<.01 **p<.05

Tablo 10'da görüldüğü üzere kendini suçlama, pozitif tekrar odaklanma ve pozitif tekrar gözden geçirme alt boyutlarının nötr ifadenin tanıma düzeyi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir ($p<.01$). Bilişsel duygu düzenleme stratejileri boyutlarından kendini suçlama ile nötr ifade arasında negatif ve düşük düzeyde ($r=-,149$) bir ilişkinin olduğu ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun $r=-,181$ olarak hesaplandığı görülmektedir ($R^2=0,087$; $F_{(2,392)}=-2,761$, $p<.01$). Pozitif tekrar odaklanma stratejisinin nötr ifade tanıma düzeyi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir ($p<.05$). Pozitif tekrar odaklanma ile nötr ifade arasında pozitif ve düşük düzeyde ($r=,118$) bir ilişkinin olduğu ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun $r=,133$ olarak hesaplandığı görülmektedir ($R^2=0,087$; $F_{(2,392)}=2,016$, $p<.05$). Pozitif tekrar gözden geçirme stratejisinin nötr ifade tanıma düzeyi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir ($p<.01$). Pozitif tekrar gözden geçirme ile nötr ifade arasında negatif ve düşük düzeyde ($r=-,099$) bir ilişkinin olduğu ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun $r=-,172$ olarak hesaplandığı görülmektedir ($R^2=0,087$; $F_{(2,392)}=-2,616$, $p<.01$). Son olarak bilişsel duygu düzenleme stratejileri boyutlarından diğerlerini suçlama ile aşağılama arasında negatif ve düşük düzeyde ($r=-,128$) bir ilişkinin olduğu ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun $r=-,159$ olarak hesaplandığı görülmektedir ($R^2=0,050$; $F_{(1,328)}=-2,410$, $p<.05$).

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırmada, kadın psikolojik danışman adaylarının korku ifadesi dışında diğer ifadeleri (mutluluk, öfke, şaşkınlık, aşağılama, tikslenme ve üzüntü) tanımda erkek psikolojik danışman adaylarına kıyasla daha iyi oldukları ancak bu farkın istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında yüz ifadelerindeki duyguları tanıma düzeyi ve cinsiyet arasındaki ilişki incelendiğinde kadınların erkeklerden daha iyi olduğuna ilişkin

araştırmaların yanı sıra (Boyatzis, Chazan ve Ting, 1993; Hall ve Matsumoto, 2004; Merten, 2005) kadın ve erkek katılımcılar arasında yüz ifadelerini tanıma istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bir farkın olmadığına ilişkin araştırmalar da bulunmaktadır (Arpita, 2012; Domico, 2011; Hutchison ve Gerstein, 2012; Mitchell, 2006). Ancak Hutchison ve Gerstein (2016) tarafından yapılan çalışmada ise kadınların duyguları erkeklerden daha doğru oranda tanıdığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bir meta-analiz çalışmasına göre ise kadınların duyguları erkeklere kıyasla orta düzeyde daha iyi tanıdıkları bulunmuştur (Hall, 1978). Bir başka meta-analiz çalışmasına göre ise kadınların duyguları tanıma erkeklere kıyasla düşük düzeyde de olsa daha iyi tanıdıkları belirtilmiştir (Thompson ve Voyer, 2014).

Araştırmada kadın ve erkek katılımcılar arasında manidar düzeyde bir farkın çıkmamasının sebeplerinden birisi, katılımcılara gösterilen fotoğraflardaki duygu ifadelerinin prototip ifadesi olmasından kaynaklanabilir. Bir başka deyişle duygunun yüzdeki tüm belirtilerinin olduğu fotoğrafın tanınması, duygu belirtisinin yüzün sadece bir bölümünde olmasından daha kolaydır (Matsumoto, Frank ve Hwang, 2013). Örneğin, öfke duygusunun prototip ifadesi; kaşların birbirlerine yaklaşması ve alın bölgesinde dikey bir çizgi oluşturması, göz kapaklarının gerilmesi ve gözlerin sert bir bakışa bürünmesi, burun deliklerinin genişlemesi, dudakların büzülmesi ya da açılmış bir hal alması şeklindedir. Ancak yüzün tüm bölgesinin eşlik etmediği, düşük yoğunluklu (sadece alt göz kapağının gerilmesi ve gözlerin sert bir bakışa bürünmesi gibi) öfke belirtileri de vardır. Dolayısıyla bu araştırmada duyguların prototip ifadesi gösterildiğinden kadın ve erkek katılımcıların bu ifadeleri tanıma oranları arasında bir fark olmamasını açıklayabilir. Cinsiyete göre yüz ifadelerini tanıma manidar düzeyde fark çıkmamasının bir başka sebebi ise katılımcılara bu ifadelerin 6 saniye boyunca gösterilmesi olabilir. Nitekim duygu ifadesine bakma süresi azaldıkça (duygu ifadesine bir saniyeden daha kısa sürede bakılması) ifadenin tanınma oranı azalmaktadır (Matsumoto et. al., 2000). Gündelik yaşamdaki etkileşim düşünüldüğünde insanların 6 saniye süreli şaşkınlık yüz ifadesini göstermesi pek mümkün görülmemektedir. Hele ki şaşkınlık duygusunun en kısa süren (bir saniye kadar) duygu olduğu (Ekman, 2003) göz önünde bulundurulduğunda, bu ifadelerin 6 saniye içerisinde tanınması daha kolaydır. Dolayısıyla bu durum, kadın ve erkek katılımcıların duygu ifadelerini tanıma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan fark olmamasını açıklayabilir.

Alanyazında ise yüz ifadelerindeki duyguları tanıma kadınlar ve erkekler arasında bir fark olmadığına ilişkin çalışmalar bulunmaktadır. Nitekim bu konuda Hutchison ve Gerstein (2012) tarafından yapılan bir çalışmada yüz ifadelerini tanıma kadınlarla erkekler arasında bir farkın olmaması, kadın ve erkeklerin yüz ifadelerini tanıma oranlarının aynı oranlarda doğru bir şekilde olmasının akla daha yakın olduğu ileri sürülmektedir ve uygulamada psikologların duyguların tanınmasında kadınların daha iyi olması yönündeki çelişkili araştırma bulgularının dikkate almaları gerektiği vurgulanmaktadır. Bir başka deyişle kadınların ve erkeklerin yüz ifadelerindeki duyguları tanıma becerilerine ilişkin bir fark aranmasından ziyade her iki cinsin de yaklaşık aynı oranlarda tanıdığı görüşüyle yaklaşmanın daha uygun olacağı ifade edilmektedir.

Araştırma sonuçlarının bazı araştırma bulgularıyla (Boyatzis, Chazan ve Ting, 1993; Hall ve Matsumoto, 2004; Merten, 2005; Mitchell, 2006) tutarlı olmamasının sebebi, bu araştırmada uygun örnekleme yönteminin kullanılması olabilir. Fraenkel, Wallen ve Hyun'a (2012) göre uygun örnekleme yöntemi evreni temsil etmez. Dolayısıyla sonuçların genellenmesinin çok zor olduğu düşünüldüğünde bu araştırma bulgularının genellenmesi de söz konusu değildir. Ayrıca çalışma grubuna bakıldığında kadın katılımcıların sayısının 191 (%81), erkek katılımcıların sayısının ise 44 (%19) olduğu görülmektedir. Katılımcı sayısındaki bu oran kadın ve erkek katılımcıların yüz ifadelerindeki duyguları tanıma düzeyleri arasında bir fark çıkmamasının bir diğer sebebi olabilir. Psikolojik danışman adaylarının yüz ifadelerinden üzüntü ve öfke ifadelerinin tanınmasında sınıflar arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. Üzüntü ifadesinin tanınmasında 3.sınıflar 1.ve 4. sınıflardan anlamlı düzeyde daha iyi tanırlarken; 2., 3.

ve 4.sınıfların öfke ifadesini 1.sınıflardan daha iyi tanıdıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Sınıf düzeyine ilişkin yapılan bir araştırmada, doktora düzeyi ile lisans düzeyi kıyaslanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre sınıf düzeyi arttıkça ifadelerin tanınması da artmaktadır (Domico, 2011). Araştırma bulgusuna tekrar dönüldüğünde öfke duygusu için önceki araştırma bulguları tutarlıyken; üzüntü duygusu için tutarlı olmadığı görülmektedir. Sınıf düzeyine ilişkin beklenen sonuç, 4. sınıf öğrencilerinin ifadeleri diğer sınıflarda öğrenim gören öğrencilerden daha doğru tanınması yönüyle şaşırtıcı bir bulgu olarak üzüntü ifadesini 3. sınıf öğrencileri anlamlı düzeyde 1.ve 4.sınıf öğrencilerinden daha doğru tanımışlardır. Bu farklı sonucun ortaya çıkmasına ilişkin katılımcıların bireysel özellikleri, diğerlerinden daha dikkatli olmaları gibi faktörler etkilemiş olabilir ancak bu çıkarımların araştırma bulgularıyla desteklenmesi gerekmektedir. Bu konuya ilişkin bir başka açıklama ise katılımcıların akademik eğitimlerinin duyguları tanıma hususunda yetersiz kalması olabilir. Yüz ifadelerindeki duyguları doğru tanımanın eğitimler aracılığıyla yükseltilebileceği (Humintell, 2017) göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların duyguları tanımaya yönelik yeterince eğitimden geçmediği ihtimalini düşündürmektedir. Türkiye’deki PDR lisans programlarının akademik eğitimleri incelendiğinde daha çok sözel ifadelerin geliştirilmesi yönünde olduğu söylenebilir. Çeşitli dersler dahilinde duygu ve içerik yansıtma, duyguları tanıma gibi temel beceriler öğretilmekteyken; yüz ifadeleri gibi sözsüz beceriler ikinci planda kalmaktadır. Dolayısıyla sözsüz ifadelerle yönelik geliştirilen bir eğitim olan yüz ifadeleri eğitim programı ile bu boşluğun doldurulacağı düşünülmektedir.

Psikolojik danışman adaylarının yaşamlarının büyük bir bölümünü geçirdiği yerleşim yerine göre yüz ifadelerini tanıma becerileri incelendiğinde üzüntü ifadesinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Üzüntü duygusunun tanınmasında yaşamlarının büyük bir bölümünü il ve ilçede geçirenler, büyük şehir ve köy-kasabada geçirenlerden istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde daha doğru tanıdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan bir araştırmada okul öncesi dönemi çocuk katılımcılar arasında şehir ve kasaba alt kültüründeki çocukların yüz ifadelerindeki duyguları köy alt kültüründen gelen çocuklara kıyasla daha fazla tanıdıkları sonucuna ulaşılmıştır (Arı ve Seçer-Şahin, 2004). Bu konuya açıklık getirmek amacıyla, şehir ve kasaba alt kültüründen gelen çocukların daha fazla kişilerle iletişime girmelerinden ötürü yüz ifadelerindeki duyguları tanımada daha başarılı olabileceği şeklinde ifade edilmiştir. Bu yoruma benzer şekilde, psikolojik danışman adaylarının yaşamlarının büyük bir bölümünde gördükleri insan sayısı akla geldiğinde yaşamlarının büyük bir bölümünü şehirde geçirenlerin köy-kasabada geçirenlere kıyasla üzüntü duygusunu daha doğru tanıdıkları sonucuna ulaşılabilir. Bunun sebebi olarak şehirde yaşayanların, daha çok insan ile karşılaştıkları dolayısıyla da daha çok yüz ifadesi görmelerinden kaynaklanıyor olabilir. Kalabalık ortamlarda olumlu ve olumsuz olaylarla karşılaşmanın oransal olarak küçük nüfuslu yerlerden daha çok olması, ifadenin tanınma düzeyinin artmasına yol açabilir. Ancak bu yorumların yeni araştırmalarla desteklenmesi gerekmektedir. Yaşamlarının büyük bir bölümünü köy-kasabada geçirenlerin üzüntü ifadesini büyük şehirde geçirenlere kıyasla düşük düzeyde tanımlarının bir başka sebebi olarak köy-kasabada yaşayan kişilerin konuşmayı birbirlerinin yüz ifadelerine daha az bakarak sürdürmelerinden kaynaklanıyor olabilir (Haskan-Avcı, kişisel iletişim, 2018). Bu durum duygu ifadelerinin gözden kaçmasına sebebiyet verebilir. Dolayısıyla da duygu ifadelerinin düşük düzeyde tanınmasına neden olabilir. Ancak bu yorumun da yeni araştırmalarla desteklenmesi gerekmektedir.

Yüz ifadelerinin tanınma becerilerini beş faktör kişilik özelliklerinin yordama durumuna ilişkin sonuçlar ise genel olarak istatistiksel açıdan önemli bir yordamanın olmadığı yönündedir. Ancak sadece beş faktör kişiliğin alt boyutlarından duygusal dengesizlik ile tikslenme ifadesi arasında pozitif ve düşük düzeyde bir ilişkinin olduğu sonucu da bulgular arasındadır. Bir başka ifadeyle duygusal dengesizlikten alınan puan arttıkça tikslenme ifadesinin tanınma oranı da artmaktadır fakat bu etki düşük düzeydedir.

Alanyazın incelendiğinde yüz ifadelerinin tanınmasında beş faktör kişilik yapısına göre yüz ifadelerini tanıma düzeyini ölçen araştırma bulgularında açıklık ve daha düşük düzeyde özdenetim ve dışadönüklük boyutlarının yüz ifadelerini tanımayı yordadığı; duygusal dengesizlik boyutunun ise yüz ifadelerini daha düşük doğrulukla tanımayı yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Açıklık boyutundan fazla puan alan bireylerin yaşantılara açık olması, çevresindeki insanları kavramaya odaklı ve dikkatli olmalarından ötürü başkalarının yüz ifadelerini okumada daha iyi oldukları; özdenetim boyutundan daha yüksek puan alan insanların ise yüzde beliren duygular gibi ayrıntılarda daha dikkatli olmaları nedeniyle duyguları tanımada daha iyi oldukları yorumu yapılmıştır (Matsumoto et al., 2000).

Bu araştırma sonuçlarına göre beş faktör kişilik yapısından sadece duygusal dengesizlik boyutunun tiksizme ifadesini anlamlı ancak düşük düzeyde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Beş faktör kişilik yapısının ise bütün duyguların tanınmasını anlamlı düzeyde yordamadığı da bir diğer bulgular arasındadır. Kişilik özellikleri, özellikle yakın ilişkilerde duyguları doğru tanımada daha az yordayıcı olabilmektedir (Zhang ve Parmley, 2011). Yüz ifadelerini tanımanın etkilendiği birçok husus olmasından kaynaklı olarak kişilik özellikleri ikinci planda kalabilmektedir. Bulgulara göre kişilik özelliklerinin duyguların tanınmasını anlamlı düzeyde yordamadığı göz önünde bulundurulduğunda makro ifadeleri tanımada beş faktör kişilik özelliklerinin istatistiksel açıdan önemsiz olduğu ileri sürülebilir. Ancak önceki araştırmalarda (Matsumoto et al., 2000) beş faktör kişilik özelliklerinden açıklık ve özdenetim faktörlerinin mikro ifadeleri tanımada yordayıcı olması, yüz ifadelerindeki duyguların yüzde kalma süresine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda katılımcıların kişilik özelliklerinin makro ve mikro ifadeleri tanımadaki rollerinin sebepleri, yapılacak olan araştırmalarla ortaya çıkarılabilir.

Bilişsel duygu düzenleme stratejilerinden kendini suçlama, pozitif tekrar odaklanma ve pozitif tekrar gözden geçirme alt boyutlarının nötr ifadenin tanınma düzeyi üzerinde; diğerlerini suçlama alt boyutunun ise aşağılama ifadesinin tanınma düzeyi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Kendini suçlama boyutundan alınan puanlar arttıkça nötr ifadeyi tanıma oranının azaldığı görülmektedir ancak bu etki düşük düzeydedir. Bu stratejiyi kullanan kişilerin bir olay karşısında kendini suçlayıcı düşünce eğiliminde olmasından kaynaklanması (Garnefski, Kraaij ve Spinhoven, 2001) nötr ifadenin olumsuz duygularla karıştırılmasına yol açmış olabilir. Dolayısıyla da bu durum yüz ifadesinin yanlış tanınmasına neden olmuş olabilir.

Pozitif tekrar odaklanma boyutundan alınan puanlar arttıkça nötr ifadeyi tanıma oranının da arttığı görülmektedir ancak bu etki düşük düzeydedir. Bu stratejide olaya ilişkin düşünmeden ziyade güzel yaşantıların veya eğlenceli konuların düşünülmesi (Garnefski, Kraaij ve Spinhoven, 2001) olumsuz duygularla başa çıkma yöntemi olduğundan nötr ifadenin tanınmasını olumsuz yönde etkilemediğine ilişkin çıkarım yapılabilir. Bundan ötürü de nötr ifadenin tanınma oranı pozitif tekrar odaklanma arttıkça artacaktır.

Pozitif tekrar gözden geçirme boyutundan alınan puanlar arttıkça nötr ifadeyi tanıma oranının azaldığı görülmektedir ancak bu etki de düşük düzeydedir. Bu stratejinin pozitif tekrar odaklanmadan farkı, aynı olaya olumlu bir anlam yükleme düşüncesidir. Bu duruma açıklık getirilmesi gerekirse, pozitif tekrar odaklanmada yaşanan bir olay karşısında, olay dışındaki olumlu düşünceler oluşurken; pozitif tekrar gözden geçirmede aynı olayın kişide bıraktığı olumlu etkilerine ilişkin düşünceler yer almaktadır. Bu bağlamda nötr ifadenin tanınma oranının azalması, ilk olarak olumsuz duygularla ilişkili olmasından kaynaklanabilir. Nötr ifadenin ilk olumsuz algılanması ve tespit edilmesi, pozitif tekrar gözden geçirme stratejisine aracılık edebilir. Bu çıkarımın yeni araştırmalarla desteklenmesi gerekmektedir.

Son olarak diğerlerini suçlama boyutundan alınan puan arttıkça aşağılama ifadesini doğru tanıma oranının azaldığı görülmektedir ancak bu etki düşük düzeydedir. Bir olay karşısında başkalarını suçlama ve suçu başkalarına yöneltmeyi ifade eden (Garnefski, Kraaij ve Spinhoven, 2001) bu strateji ise düşük düzeyde duygusal açıdan iyi olmayla ilişkilendirilmiştir (Tennen ve

Affleck, 1990). Bu durum, diğerlerini suçlama boyutundan yüksek puan alan kişilerin yüz ifadelerindeki duyguları tanıyamamalarına yol açmış olabilir.

Bilişsel duygu düzenleme stratejisi, bireyin olaylarla bilişsel başa çıkma yöntemi olarak eş anlamlı kullanılmasından dolayı (Garnefski, Kraaij ve Spinhoven, 2001) psikolojik danışman adaylarının yüz ifadelerini tanımaları, bilinç ve bilinçdışı düzeyde etkilenebileceği düşünülmektedir. Biliş düzeyinde başa çıkma hususu genişletilecek olursa yaşanan bir olayın ardından oluşan duygunun, kişinin farkında olduğu (bilinçli) yönleriyle baş etmeye çalışmasıyken; bilinçdışı düzeyinde kişinin yansıtma, mantığa bürünme gibi ego savunma mekanizmalarının devreye girmesiyle baş etmeye çalışmasıdır. Bu konuda duygu düzenlemenin kültürel değerlerden etkilenmesi ve baskılama savunma mekanizmasının devreye girmesi, yüz ifadelerinin tanınma becerisini etkileyebilir (Butler, Lee ve Gross, 2007). Hem bilinç düzeyinde hem de bilinçdışı duygu düzenleme stratejilerinin oluşmasının kültürel boyutta ele alınması, yüz ifadelerini tanıma becerisine ilişkin araştırmalara yön verebilir.

5. SINIRLILIKLAR ve ÖNERİLER

1. Araştırma, Ankara ili sınırlarındaki bir üniversitede 2017-2018 yılında eğitimine devam eden ve gönüllülük esasına göre ulaşılan 235 PDR lisans öğrencisiyle sınırlıdır.
2. Katılımcıların yüz ifadelerindeki duyguları tanıma becerileri, JACFEE fotoğraf setinden aldıkları puan ile sınırlıdır.
3. Katılımcıların kişilik özellikleri, Beş Büyük Faktör Envanteri'nden aldıkları puan ile sınırlıdır.
4. Katılımcıların bilişsel duygu düzenleme stratejileri, Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği'nden aldıkları puan ile sınırlıdır.
5. Kadın katılımcıların erkek katılımcılardan fazla olması araştırmanın bir diğer sınırlılığıdır.

Bu araştırmayla yüz ifadelerinin tanınmasında çeşitli değişkenlerin etki düzeylerine açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Yüz ifadeleri hakkında yapılacak olan araştırmalar, psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Özellikle yüz ifadeleri konusunun kapsamının geniş olması, psikolojik danışmanları her yönden etkilemektedir. Aslında yüz ifadelerindeki duygular konusunun kapsamı insanın olduğu her yerdir denilebilir. Örneğin, okul ortamında mesleğini icra bir rehber öğretmen/psikolojik danışman, yüz ifadeleri eğitimi almasını takiben bireyi tanıma tekniklerinden birisi olan doğal gözlem yoluyla şiddete maruz kalmış bir öğrenciyi tespit edebilir. Üniversitede mesleğini icra eden ve yüz ifadeleri eğitimi almış bir başka psikolojik danışman ise gireceği mülakatta adayların işe yönelik duygularını tanıyabilir veya özel psikolojik danışma merkezindeki bir psikolojik danışman, psikolojik danışma sürecinde danışanın yüz ifadesinde beliren duyguları tanıyarak terapötik ittifakın artmasını sağlayabilir. Bu gibi örneklerin sayısının artırılması mümkündür. Yüz ifadelerindeki duyguların tanınma becerisini geliştiren eğitim programları, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının niteliğine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Duygunun bilişsel olarak tanımlanması özellikle ruh sağlığı çalışanları için hayati önem arz edebilir. Allen, Fonagy ve Bateman (2008) duygunun zihinselleştirilmesiyle danışanın duygusal durumunun ne olduğunu vurgulaması, danışanın yaşadığı duyguyu tanımlayabilmesine yardımcı olması ifadeleriyle duygunun tanınmasındaki önemini tekrar ortaya koymaktadır. Bu bağlamda psikolojik danışman adaylarının duyguların görüldüğü ilk yer olan yüze (Ekman ve Friesen, 2003) odaklanması danışanı anlamada önem arz eder. Dolayısıyla yüz ifadelerindeki duyguları tanımaya ilişkin bir eğitimin, uygulayıcılara önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Nitekim Dökmen (1986) tarafından yapılan bir araştırmada yüz ifadelerindeki duyguları tanımaya ilişkin eğitim verilen grubun duygu ifadelerini tanıma becerilerinin

gelişmesini sağlamış ve kişiler arası çatışmalara girme konusunda da azalmalar olduğu saptanmıştır. Psikolojik danışman adaylarının ise yüz ifadelerindeki duyguları tanıyabilme becerisinin geliştirilmesi amacıyla PDR lisans programlarında verilen eğitim kapsamında sözsüz iletişim konusu genişletilebilir. Bu önerilere ek olarak:

- Yüz ifadelerinin tanınmasını etkileyen ve önemli unsurlardan birisi olan bağlam faktörü yeni araştırmalarla irdelenebilir.
- Kişilik özelliklerinin makro ve mikro ifadeleri tanımadaki rollerinin sebepleri, yapılacak olan araştırmalarla ortaya çıkarılabilir.
- Karıştırılan yüz ifadelerinin (örn., öfke ifadesinin tikslenme ifadesiyle karıştırılması) sebepleri incelenebilir.
- Yüz ifadelerini tanımadaki sınıf düzeyinin etkisi, yaş faktörü ile yeniden ele alınabilir.
- Kişilik özelliklerinin makro ve mikro ifadeleri yordama düzeylerindeki farklılıkların sebepleri araştırılabilir.
- Yüz ifadelerindeki duyguları tanımada gelişim dönemlerinin rolü, kişinin duyguları tanıma becerisini etkileyebileceği düşünülmesinden ötürü bu husus araştırılabilir.
- Alanyazındaki çalışmalarda ele alınan kültür faktörünün özellikle uluslararası boyutta olmasından ötürü yeni çalışmalarla aynı ülkedeki farklı kültürlerin duygu düzenlemeye olan etkisi incelenebilir ve yüz ifadelerini tanıma konusundaki yeni kültürel boyutlar ortaya çıkabilir.
- Bu araştırmanın bağımsız değişkeni olan bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin alt boyutları ile karıştırılan duyguların ele alınmasının sebeplerine yeni araştırmalarla açıklık getirilebilir.
- Yüz ifadelerindeki duyguların tanımanın sosyal iletişimde sahip olduğu önemli rolünden ötürü, duyguları tanıma ve yüz ifadeleri eğitimi, üniversitelerin ruh sağlığıyla ilgili bölüm programlarına dahil edilebilir.

5. KAYNAKLAR

- American Counseling Association (2017). [Çevrim-içi: <https://www.counseling.org>], Erişim tarihi: 15.06.2017.
- Allen, J. G., Fonagy, P., & Bateman, A. W. (2008). *Mentalizing in clinical practice*. American Psychiatric Pub.
- Arı, R., ve Seçer Şahin, Z. (2004). Okulöncesi dönemdeki çocukların duygusal yüz ifadelerini tanıma becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 67-84.
- Arpita, P. (2012). *A comparative study on facial emotion recognition ability and empathy in mental health, medical and non-clinical university students* (Order No. 10169148). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (1825309150). [Çevrim-içi: <https://search.proquest.com/docview/1825309150?accountid=11248>], Erişim tarihi: 04.06.2017.
- Babchuk, W. A., Hames, R. B., & Thompson, R. A. (1985). Sex differences in the recognition of infant facial expressions of emotion: The primary caretaker hypothesis. *Ethology and Sociobiology*, 6(2), 89-101. doi: [https://doi.org/10.1016/0162-3095\(85\)90002-0](https://doi.org/10.1016/0162-3095(85)90002-0).
- Bänziger, T., Grandjean, D., & Scherer, K. R. (2009). Emotion recognition from expressions in face, voice, and body: the Multimodal Emotion Recognition Test (MERT). *Emotion*, 9(5), 691.
- Barrett, L. F., Lewis, M. & Haviland – Jones, J. M. (2016). *Handbook of emotions (4th ed.)*. Guilford Publications.
- Boyatzis, C. J., Chazan, E., & Ting, C. Z. (1993). Preschool children's decoding of facial emotions. *The Journal of Genetic Psychology*, 154(3), 375-382. doi: <https://doi.org/10.1080/00221325.1993.10532190>.
- Butler, E. A., Lee, T. L., ve Gross, J. J. (2007). Emotion regulation and culture: Are the social consequences of emotion suppression culture-specific?. *Emotion*, 7(1), 30. <http://dx.doi.org/10.1037/1528-3542.7.1.30>.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı (12.baskı)* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Cozolino, L. J. (2014). *The neuroscience of human relationships: attachment and the developing social brain*. New York: W.W. Norton & Company.
- Darwin, C., Ekman, P., & Prodger, P. (1998). *The expression of the emotions in man and animals*. Oxford University Press, USA. (Kitabın orijinal basımı 1872 yılında oluşturulmuştur).
- Demir, A., & Koydemir, S. (2016). *Grupla psikolojik danışma (7.baskı)*. Ankara. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Derntl, B., Kryspin-Exner, I., Fernbach, E., Moser, E., & Habel, U. (2008). Emotion recognition accuracy in healthy young females is associated with cycle phase. *Hormones and Behavior*, 53(1), 90-95. doi: 10.1016/j.yhbeh.2007.09.006.
- Doğan, T., Kürüm, A., & Kazak, M. (2014). Kişilik özelliklerinin erteleme davranışını yordayıcılığı. *Başkent University Journal of Education*, 1(1).
- Domico, M. J. (2011). *Doctoral-Level Clinical Psychology Students' Ability to Perceive Emotions Through Briefly Presented Facial Expressions at Various Levels of Clinical Experience at Various Levels of Clinical Experience*. The Chicago School of Professional Psychology, 109 pages. [Çevrim-içi: <http://proquest.umi.com/pqdweb?did=2219981771&sid=1&Fmt=2&clientId=1898&RQT=309&VName=PQD>], Erişim tarihi: 15.05.2017.
- Dökmen, Ü. (1986). Yüz ifadeleri konusunda verilen eğitimin duygusal yüz ifadelerini teşhis becerisi ve iletişim çatışmalarına girme eğilimi üzerindeki etkisi. *Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi*.
- Duncan Jr, S. (1969). Nonverbal communication. *Psychological Bulletin*, 72(2), 118. doi:10.1037/h0027795.
- Egan, G. (2013). *The skilled helper: A problem-management and opportunity-development approach to helping*. (10th ed.). Cengage Learning.
- Ekman, P. (1971). Universals and cultural differences in facial expressions of emotion. In Nebraska symposium on motivation. *University of Nebraska Press*.
- Ekman, P. (1999). Basic emotions. Dangleish, T. ve Power, M. (Ed.), In *Handbook of cognition and emotion (s. 45-60)*. John Wiley & Sons: USA.
- Ekman, P., Sorenson, E. R., & Friesen, W. V. (1969). Pan-cultural elements in facial displays of emotion. *Science*, 164(3875), 86-88. doi: 10.1126/science.164.3875.86.
- Ekman, P., & Cordaro, D. (2011). What is meant by calling emotions basic. *Emotion Review*, 3(4), 364-370. doi: <https://doi.org/10.1177/1754073911410740>.
- Ekman, P., & Friesen, W. V. (1968). Nonverbal behavior in psychotherapy research. In Research in Psychotherapy Conference, 3rd, May-Jun, 1966, Chicago, IL, US. American Psychological Association. adresinden erişildi. [Çevrim-içi: <http://www.paulekman.com/journal-articles/>], Erişim tarihi: 06.04.2017.
- Ekman, P., & Friesen, W. V. (1971). Constants across cultures in the face and emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 17(2), 124-129. doi: <https://doi.org/10.1037/h0030377>.
- Ekman, P., & Friesen, W. V. (1978). *Facial Action Coding System: Investigator's Guide*. Consulting Psychologists Press.
- Ekman, P., & Friesen, W. V. (1986). A new pan-cultural facial expression of emotion. *Motivation and Emotion*, 10(2), 159-168.
- Ekman, P., & Friesen, W. V. (2003). *Unmasking the face: A guide to recognizing emotions from facial clues*. Ishk.
- Ekman, P., & Heider, K. G. (1988). The universality of a contempt expression: A replication. *Motivation and Emotion*, 12(3), 303-308.
- Ekman, P., & Rosenberg, E. L. (2005). *What the face reveals: Basic and applied studies of spontaneous expression using the Facial Action Coding System (FACS)*. (2nd ed.). Oxford University Press, USA.
- Elfenbein, H. A., Foo, M. D., White, J., Tan, H. H., & Aik, V. C. (2007). Reading your counterpart: The benefit of emotion recognition accuracy for effectiveness in negotiation. *Journal of Nonverbal Behavior*, 31, 205-223. doi: <https://doi.org/10.1007/s10919-007-0033-7>.
- Elfenbein, H. A., & Ambady, N. (2002). Is there an in-group advantage in emotion recognition? *Psychological Bulletin*, 128(2), 243-249. doi: <https://doi.org/10.1037//0033-2909.128.2.243>.
- Ellsworth, P. C., & Scherer, K. R. (2003). Appraisal processes in emotion. *Handbook of Affective Sciences*, 572, V595.

- Field, T. M., Woodson, R., Cohen, D., Greenberg, R., Garcia, R., & Collins, K. (1983). Discrimination and imitation of facial expressions by term and preterm neonates. *Infant Behavior and Development*, 6(4), 485-489.
- Foley, G. N., & Gentile, J. P. (2010). Nonverbal communication in psychotherapy. *Psychiatry (Edgmont)*, 7(6), 38.
- Fraenkel J.R., Wallen, N.E., & Hyun, H.H. (2012). *How to design and evaluate research in education. (8th.ed.)*. New York: McGraw-Hill.
- Galati, D., Miceli, R., & Sini, B. (2001). Judging and coding facial expression of emotions in congenitally blind children. *International Journal of Behavioral Development*, 25(3), 268-278.
- Galati, D., Sini, B., Schmidt, S., & Tinti, C. (2003). Spontaneous facial expressions in congenitally blind and sighted children aged 8-11. *Journal of Visual Impairment and Blindness*, 97(7), 418-428.
- Garnefski, N., Kraaij, V., & Spinhoven, P. (2001). Negative life events, cognitive emotion regulation and emotional problems. *Personality and Individual Differences*, 30(8), 1311-1327. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(00\)00113-6](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(00)00113-6).
- Greenberg, L. S. (2015). *Emotion – focused therapy: Coaching clients to work through their feelings. (2nd.ed.)*. American Psychological Association.
- Hall, J. A. (1978). Gender effects in decoding nonverbal cues. *Psychological Bulletin*, 85(4), 845. doi: <http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.85.4.845>.
- Hall, J. A., & Matsumoto, D. (2004). Gender differences in judgments of multiple emotions from facial expressions. *Emotion*, 4(2), 201. doi: <http://dx.doi.org/10.1037/1528-3542.4.2.201>.
- Hampson, E., van Anders, S. M., & Mullin, L. I. (2006). A female advantage in the recognition of emotional facial expressions: Test of an evolutionary hypothesis. *Evolution and Human Behavior*, 27(6), 401-416. doi: <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2006.05.002>.
- Hess, U., Blaison, C., & Kafetsios, K. (2016). Judging facial emotion expressions in context: The influence of culture and self-construal orientation. *Journal of Nonverbal Behavior*, 40(1), 55-64. doi: <https://doi.org/10.1007/s10919-015-0223-7>.
- Humintell (2017). [Çevrim-içi: <https://www.humintell.com/research-news/>], Erişim tarihi: 08.04.2017.
- Hutchison, A. N., & Gerstein, L. H. (2012). What's in a face? Counseling trainees' ability to read emotions. *Training and Education in Professional Psychology*. doi: <https://doi.org/10.1037/a0028807>.
- Hutchison, A. N., & Gerstein, L. H. (2016). The impact of gender and intercultural experiences on emotion recognition. *Revista De Cercetare Si Interventie Sociala*, 54.
- Izard, C. E. (1977). *Human emotions*. New York: Plenum Press.
- Izard, C. E. (1994). Innate and universal facial expressions: Evidence from developmental and cross-cultural research. *Psychological Bulletin*, 115(2), 288-299. doi: 10.1037/0033-2909.115.2.288.
- Izard, C. E. (2010). The many meanings/aspects of emotion: Definitions, functions, activation, and regulation. *Emotion Review*, 2(4), 363-370. doi: 10.1177/1754073910374661.
- John, O. P., Donahue, E. M., & Kentle, R. L. (1991). The big five inventory: Versions 4a and 54, institute of personality and social research. *University of California, Berkeley, CA*.
- Jurist, E. L. (2005). Mentalized affectivity. *Psychoanalytic Psychology*, 22(3), 426.
- Kagan, J., & Lewis, M. (1965). Studies of attention in the human infant. *Merrill-Palmer Quarterly of Behavior and Development*, 11(2), 95-127. [Çevrim-içi: <http://www.jstor.org/stable/23082701>], Erişim tarihi: 08.11.2017.
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş*. Evrim.
- Karaman, N. G., Dogan, T., ve Coban, A. E. (2010). A study to adapt the big five inventory to Turkish. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 2357-2359. doi:10.1016/j.sbspro.2010.03.336.
- Keltner, D., & Ekman, P. (2003). Expression of emotion. *Handbook of Affective Sciences. Oxford University Press*, New York, 411-414.
- Kendler, K. S., Halberstadt, L. J., Butera, F., Myers, J., Bouchard, T., & Ekman, P. (2008). The similarity of facial expressions in response to emotion-inducing films in reared-apart twins. *Psychological Medicine*, 38(10), 1475-1483.

- LaBarbera, J. D., Izard, C. E., Vietze, P., & Parisi, S. A. (1976). Four-and six-month-old infants' visual responses to joy, anger, and neutral expressions. *Child Development*, 535-538. [Çevrim-içi: <http://www.jstor.org/stable/1128816>], Erişim tarihi: 08.11.2017.
- Machado, P. P., Beutler, L. E., & Greenberg, L. S. (1999). Emotion recognition in psychotherapy: Impact of therapist level of experience and emotional awareness. *Journal of Clinical Psychology*, 55(1), 39-57.
- Matsumoto, D. (1992). American-Japanese cultural differences in recognition of universal facial expression. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 23, 72-84. doi: <https://doi.org/10.1177/0022022192231005>.
- Matsumoto, D. (2001). Culture and Emotion. D. Matsumoto (Ed.), *The handbook of culture and psychology* (pp. 171-194) içinde. New York: Oxford University Press.
- Matsumoto, D. (2006). Are cultural differences in emotion regulation mediated by personality traits?. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 37(4), 421-437.
- Matsumoto, D., LeRoux, J., Wilson-Cohn, C., Raroque, J., Kookan, K., Ekman, P., et. al. (2000). A new test to measure emotion recognition ability: Matsumoto and Ekman's Japanese and Caucasian Brief Affect Recognition Test (JACBART). *Journal of Nonverbal Behavior*, 24(3), 179-209. doi: <https://doi.org/10.1023/A:1006668120583>.
- Matsumoto, D., & Ekman, P. (1988). Japanese and Caucasian facial expressions of emotion (JACFEE). [Fotoğraf seti].
- Matsumoto, D., & Ekman, P. (2004). The relationship among expressions, labels, and descriptions of contempt. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87(4), 529.
- Matsumoto, D., & Ekman, P. (2008). Facial expression analysis emotion signaling. *Scholarpedia*, 1–11. doi: <https://doi.org/10.4249/scholarpedia.4237>.
- Matsumoto, D., Frank, M. G., & Hwang, H. S. (Eds.). (2013). *Nonverbal communication: Science and applications: Science and applications*. Sage.
- Matsumoto, D., & Willingham, B. (2009). Spontaneous facial expressions of emotion of congenitally and noncongenitally blind individuals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(1), 1–10. doi: <https://doi.org/10.1037/a0014037>.
- Meltzoff, A., & Moore, M. (1983). Newborn Infants Imitate Adult Facial Gestures. *Child Development*, 54(3), 702-709. doi:10.2307/1130058.
- Merten, J. (2005). Culture, gender and the recognition of the basic emotions. *Psychologia: An International Journal of Psychology in the Orient*, 48, 306-316. doi:10.2117/psysoc.2005.306.
- Mitchell, L. A. (2006). *The relationship between emotional recognition and personality traits*. Thesis. Rochester Institute of Technology. [Çevrim-içi: <http://scholarworks.rit.edu/theses>], Erişim tarihi: 05.01.2017.
- Onat, O. ve Otrar, M. (2010). Bilişsel duygu düzenleme ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 31, 123-143. <http://dspace.marmara.edu.tr/handle/18832014/961>.
- Pallant, J. (2016). *SPSS survival manual (6.ed.)*. McGraw-Hill Education (UK).
- Plutchik, R., Kellerman, H., & Conte, H. R. (1979). A structural theory of ego defenses and emotions. *Emotions in personality and psychopathology* içinde (s. 227-257). Springer, Boston, MA. doi: https://doi.org/10.1007/978-1-4613-2892-6_9.
- Russell, J., & Fernandez-Dols, J., M. (1997). *The psychology of facial expression*. doi: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511659911>.
- Schore, A. N. (2015). *Affect regulation and the origin of the self: The neurobiology of emotional development*. Routledge.
- Snodgrass, S. E. (1992). Further effects of role versus gender on interpersonal sensitivity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62(1), 154.
- Sutter, J. V. (2010). *Assessing impact of affect recognition on therapeutic relationship*. University of Kentucky Master's Thesis. [Çevrim-içi: http://uknowledge.uky.edu/gradschool_theses/14], Erişim tarihi: 03.01.2017.
- Tennen, H., & Affleck, G. (1990). Blaming others for threatening events. *Psychological Bulletin*, 108(2), 209.
- Thompson, A. E., & Voyer, D. (2014). Sex differences in the ability to recognise non-verbal displays of emotion: A meta-analysis. *Cognition and Emotion*, 28(7), 1164-1195. doi: <https://doi.org/10.1080/02699931.2013.875889>.

- Tomkins, S. S. (1962). *Affect, Imagery, Consciousness*. Vol.1. The positive affects. New York: Springer.
- Yan, X., Andrews, T. J., & Young, A. W. (2016). Cultural similarities and differences in perceiving and recognizing facial expressions of basic emotions. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, 42(3), 423.
- Zhang, F., Parmley, M., Wan, X., & Cavanagh, S. (2015). Cultural differences in recognition of subdued facial expressions of emotions. *Motivation and Emotion*, 39(2), 309-319. doi: <https://doi.org/10.1007/s11031-014-9454-x>.
- Zhang, F., & Parmley, M. (2011). What your best friend sees that I don't see: Comparing female close friends and casual acquaintances on the perception of emotional facial expressions of varying intensities. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37(1), 28-39. doi: <https://doi.org/10.1177/0146167210388194>.

Extended Abstract

Emotions have an important role in human life, and their focusing on the face, where emotions first appeared in human body, mediates understanding to emotions. Some emotions are fundamental and are seen with similar expressions in all humans. The facial expressions include not only emotions but also physiological and cognitive muscle movements. However, it is observed that studies about facial expressions in the literature are mostly related to emotions. Recognizing emotions provides important data to the person. Therefore, mental health professionals need to know the emotions of the clients correctly.

The purpose of this study is to examine the ability of the psychological counselor candidates to recognition emotions in facial expressions. The sub-problems created for this purpose are:

- Does the level of recognition of emotions in facial expressions of psychological counselors differ significantly according to their gender?
- Does the level of recognition of emotions in facial expressions of psychological counselors differ significantly according to their class level?
- Does the level of recognition of emotions in facial expressions of psychological counselors differ significantly according to the place where spent most of life?
- Do the personality traits of psychological counselors predict the level of recognition of emotions in facial expressions?
- Do the cognitive emotion regulation strategies of psychological counselors predict the level of recognition of emotions in facial expressions?

The design of this research was formed by adopting quantitative research method. Cross-sectional survey model used in this research. The participants of the research are 235 Psychological Counseling and Guidance undergraduate students, 191 females and 44 males in a state university in the province of Ankara. Convenience sampling method which is one of the non-random sampling methods was used in the study group.

Personal information form has been developed and implemented in order to determine the participants spend their gender, class level and the place where spent most of life. The JACFEE photographic set was used to measure the level of recognition of emotions in facial expressions which are independent variables of the study. In order to measure the personality and cognitive emotion regulation strategies of the participants which are independent variables of the study, Big Five Inventory and Cognitive Emotion Regulation Questionnaire were used respectively.

The analysis of the data was done in the order of the sub-problems of the research. The independent sample t-test was performed for the "Does the level of recognition of emotions in facial expressions of psychological counselors differ significantly according to their gender?" Multivariate analysis of variance (MANOVA) was performed for the "Does the level of recognition of emotions in facial expressions of psychological counselors differ significantly according to their class level and the place where spent most of life?" Finally, multiple regression analysis was performed for the "Do the personality traits and cognitive emotion regulation strategies of psychological counselors predict the level of recognition of emotions in facial expressions?"

The gender factor for the ability to recognize emotions in facial expressions is not significant ($p > .05$). Participants in the 3rd classes had a higher level of achievement than the participants in the 1st and 4th classes in the recognition of sadness ($F(3, 231) = 4,739, p < .01$). In the recognition of anger, participants in the 2nd, 3rd and 4th classes achieved a higher level of success than the participants in the 1st class ($F(3, 231) = 5,878, p < .01$). In the recognition of sadness, those who spent most of their lives in provincial and districts were found to have a higher level of success than those in village – town ($F(3, 231) = 3,430, p < .01$). In the recognition of neutral expression, participants in primary and lower of mothers' education were found to have achieved higher levels of achievement than undergraduate and graduate level ($F(3, 231) = 3,457, p < .01$). Participants were found to have a positive and low level of relationship between neuroticism from the subscales of the Five Factor Personality traits and disgust expression to recognize emotions in facial expressions ($R^2 = 0,035; F(1,640) = 2,623, p < .01$). In addition, self-blame ($R^2 = 0,087; F(2,392) = -2,761, p < .01$), positive refocusing ($R^2 = 0,087; F(2,392) = 2,016, p < .05$), and positive reappraisal ($R^2 = 0,087; F(2,392) = -2,616, p < .01$) from the subscales of cognitive emotion regulation strategies were correlated between neutral expression; while blaming others were correlated between contempt expression ($R^2 = 0,050; F(1,328) = -2,410, p < .05$).

This research attempted to clarify some of the factors that concern the recognition of emotions in facial expressions. It is believed that correct identification of facial expressions can enhance the quality of psychological counseling and guidance programs on which human relationships and communication are based.